

Křiklouni

Když se narodí malé dítě, když přijde do světa vnějšího světa, má z toho šok: je mu zima, musí začít samo dýchat a obrátit si krevní oběh. Je nejednou samo na světě, a protože je to ještě nemluvně, nevší si s tím rady a dá se do křiku. Pojďte mi někdo na pomoc! Teprve pak se pomalu učí, aby si s tím a oním pomohlo samo, aby se místo křičení o sebe postaralo. Až se to naučí a křičet přestane, je z něho dospělý člověk.

Někdo se to povede víc a někomu méně, ale příjemné to není pro nikoho. Nebylo nám u maminky líp? A tak si každý z nás čas od času rád „ulev“ trochu nářku a křiku – na drahotu, na poměry, na mládež, na vládu – i když ví, že si tím mnoho nepomůže. Jsou ale také lidé, kteří to nepochopí do smrti, a když jim něco chybí, začnou prostě křičet. Demokracii vymysleli dospělí lidé pro do-

spělé lidi, o nichž možná trochu nerozumně předpokládali tři věci: že něco chtějí, že vědí, co chtějí a že si pamatují aspoň poslední čtyři roky. Nelíbí se vám, jak vláda vládne? Vyberte si jinou, anebo to třeba zkuste i sami. – V zemích, kde tohle lidé pochopili, se vlády střídají, ale systém trvá.

Tak aspoň pravi teorie. Ve skutečnosti jsou v každé společnosti lidé, kteří tu dospělost tak docela nestihli – a když je takových dost, najdou se i jiní, kteří je v tom začnou hlasitě podporovat. Co byste si lámali hlavu? Od toho přece máme vládu, aby se o nás postarala. Jen musíte hlasitě křičet – jako my – a dát nám hlas, aby ten křik bylo slyšet i v parlamentu a v novinách. Tak vznikají jakési nepravé strany, které *nechtějí vládnout, ale křičet*. Poznáji se podle toho, že jsou vždycky a ve všem v opozici: vždycky křičí „ne“.

Abychom k nim ale nebyli nespravedliví, musíme hned připomenout, že i oni mají svou funkci a mohou mít i svůj smysl. Dávají vládě (hlasitě) najevo, *zda toho od svých voličů nechce moc*. To může být úplně na místě: mají-li lidé dojem, že vláda krade nebo lže, anebo třeba že nic rozumného nedělá, mohou to dát najevo právě křikem. Mají-li dojem, že si mezi politiky stranami nedovedou vybrat, protože jsou jedna jako druhá, dají to najevo tím, že volí křiklouny.

Tedy je tedy máme v parlamentu, a protože shodou okolností zrovna začali křičet trochu víc, přemýšlíme, co s nimi. První, co člověka napadne, bývá obvykle špatně: zrušit, rozpustit, zakázat. Když se kdysi upravoval petřínský svah, na tom nejméně vhodném místě se objevil silný pramen. Nějaký mudrc se tenkrát rozhodl poručit větru, dešti a nechal pramen

zabetonovat. Voda sice téct přestala, ale za půl roku se začal pohybovat celý svah včetně trati pro lanovku. Nežbylo, než pramen odkrýt a začít všechno znovu.

To ovšem vůbec neznamená, že by se proti dnešním křiklounům nemělo dělat nic. Musí se udělat aspoň tři věci, čím dřív tím lépe:

1. Přestat jim dělat reklamu tím, že jim přisuzujeme nějaké programy a politické cíle, že je zveme do televizních debat – že je zkrátka (omyilem) pokládáme za politiky. Proto se i v tomto článku vyhýbáme jak názvům, tak jménům.

2. Začít jim důsledně šlapat na paty v jejich aktivitách. Tak nynější parlamentní výbuch začal tím, že mouří otcové Prahy I povolili křiklounům demonstraci před Lichtenštejnským palácem, zrovna když odtud odcházel německý kancléř – a policejní prezident to pak geniálně vyřešil tím, že vrchnímu křiklounovi vlastnoručně ustříhl mikrofon. Na to by v Kocourkově nepřišli.

3. Všichni skuteční politici, zejména ti, co někde vládnou či zasedají – v Praze i v Horní Dolní – by si měli urychleně začít zpytovat svědomí, čím že to tolik voličů tak hrozně naštvá. Pro ty, kteří si už vůbec nemohou vzpomenout, následuje *malé zpovědní zrcadlo*:

□ Co jsem před volbami slíboval a od té doby úplně zapomněl?

□ Kolik stížností jsem nechal ležet v naději, že vyhnijí samy?

□ Kolik peněz jsem nechal rozfořovat v bláhové naději, že bohatí už nekradou? V bankách, fonděch, pojišťovnách?

□ Vysmíval jsem se hloupým lidem, když si na to stěžovali?

□ Jak jsem privatizoval továrny, obchodní a jiné domy? Kolikrát? Pro koho? Za kolik?

□ Kolik funkcí jsem si nabral?

□ Kolik je institucí, kanceláří, oddělení, která bych měl kontrolovat a ani o nich nevím?

□ Do kterých jsem dal manželku, strýčka, kamarády?

□ Kolik aférek jsem zamekl pod koberec? Sám? S jinými?

□ Kolik lidí jsem odvolal, protože mi to připomněli?

□ Kolik mých podřízených se chová k lidem arogantně, když něco potřebují a nepřijdou s obálkou?

□ K čemu slouží moje imunita?

□ Kolika kolegům z jiných stran jsem pomáhal nasadit psí hlavu?

□ Kolikrát jsem místo odpovědi na otázku pronesl nějakou duchaplnost o odpovědnosti politika nebo o piklech opozice?

Ale také na druhou stranu:

□ Kolik hodin jsem naslouchal svým voličům po volbách?

□ Kolikrát jsem se pokusil něco věcně a pravdivě vysvětlit?

□ Kolikrát jsem se k něčemu přiznal?

□ Kolikrát jsem se někomu omluvil?

□ Kolikrát jsem někomu veřejně poděkoval?

Svědomití kajníci z řad koalice by se pak mohli pokusit odhadnout, kolik křiklounů mají na svědomí sami: celkem jich je v České republice asi milion.

Jan Sokol

(Združeni je redakční)

MEZI PRVNÍM A TŘETÍM SVĚTEM

V debatách o budoucích vztazích mezi Evropskou unií (EU) a jejími postkomunistickými sousedy se v poslední době objevuje provokativní otázka: Jde o návrat těchto zemí do (západní) Evropy nebo spíše o rozšíření EU (na východ)?

Volání po „návratu do Evropy“ se záhy po pádu komunismu rozléhalo ve všech zemích na východ od EU. Pamatuji dobrou karikaturu s žebříkem přistaveným k mapě Evropy pro ty, kdo touží přelstít bariéru a ocitnout se „zase uvnitř“. To jen komunisté nás odtamtud na pár desítek let vyhnali...

Je překvapivé, jak rychle se tento symbol opotřeboval, až zcela vymizel z politického života všech tří, vlastně dnes už čtyř nejbližších východních sousedů EU! Stačí nám minimální program otevřených hranic plus trochu second-hand-konzumu? Nebo jsme se při pozornějším pohledu do Evropy zalekli toho, co nás tam čeká? O zařazení středoevropských států do EU, zřejmě už bez Slovenska, teď mluví spíše západní politikové než ti naši. A mluví přitom přirozeně o rozšíření EU na východ, nikoliv o návratu České republiky, Polska a Maďarska. Stále ještě vidí dost důvodu, pro které takové rozšíření může Unii prospět. Chutějí ale ještě Poláci, Češi a Maďaři zpět do Evropy, nebo ji aspoň vpusť na své území?

Ukazuje se stále zřetelněji, že názory na to, co je a co není Evropa, nejsou při pohledu z Prahy do Mnichova nebo do Bruselu totožné s představami při pohledu v protisměru. Liší se dost, tak trochu v souladu s někdejšími děleními světa na první, druhý a třetí. Pádem berlínské zdi toto rozlišení neztratilo platnost, dokonce jako by – bez zdi – bylo viditelnější a zřejmější. Proto se komplikovaly i představy o našem budoucím evropsství.

Druhý svět nadále existuje.

Zmizela sovětská alibi existence druhého světa, ale on sám nezmizel. Trubadři evropskosti sice podezřele rychle umlkli, ale to neznamená, že jim došel dech: spíše jim došla nepatřičnost zpíváního partu. Je správné mluvit o návratu? Jsme my Češi (Poláci, Maďaři, Slováci...) Evropany tak, jako jsou jimi Němci a Francouzi? Mnohé nasvědčuje tomu, že jsme jiní a že také Evropa, kterou máme na mysli, je jiná než ta západní. Ona *Other Europe*, „druhá“ Evropa z proslulého filmu BBC, nebyla jen dočasným výplodem sovětského násilí, ale jednou z početných podob Evropy.

ve které už po staletí žijeme. Mezi lidmi, kteří tu žijí, je rozptýlen pocit, že stojí na stráž, že hájí východní výstup *západní části* Evropy a že nás západní Evropa vlastně využívá, protože bez nás, bez tohoto valu, by musela s kůží na trh sama. Je vlastně naším dlužníkem, který ovšem nechce o našem (zástupném) utrpení a o našich obětech slyšet, aby nemusel vyrovnávat morální dluh vůči nám. Z těchto důvodů my sami k ní patříme, i když jinak, než v závěti žijící Francouzi a Britové, což bylo naposled dobře vidět za komunismu. Tak a podobně uvažuje spontánně nemalý počet Čechů, ale i Poláků a Maďarů.

Sám komunismus se v tomto světě už nejvíce jen jako surový cizí zásah do našich hluboce demokratických tradic, jimiž se rádi a trochu bezmyšlenkovitě honosíme. Pod tímto zorným úhlem vypadá komunismus a naše střetnutí s ním nejednou jako charakteristická součást našich tradic *evropské stráže* na východní výspě Evropy.

Tak také vnímali řadu prvních projevů, zaznívajících z této části Evropy po roce 1989, naši západní sousedé. Konec volání po návratu je u nás možná prvním náznakem probouzejícího se vědomí naší odlišnosti i jistých rozpaků nad žádoucí budoucností našich vztahů k západní Evropě. Rozhodně s ní nechceme jednoduše splynout, zvláště ne dnes, kdy ona hojuje s problémy, jejichž řešení není ani na obzoru. Jsou to problémy typicky západoevropské a my ani nevidíme, proč bychom je měli brát za své.

Debaty měštanů v Bruselu a univerzitních mistrů v Heidelbergu jsou nám cizí

Náš vztah k velkým myšlenkovým proudům, které formovaly Evropu od reformace přes osvícenství a modernu až k dnešní postmoderně, je daleko komplikovanější, než je tomu např. u Němců, sníme-li zůstatně na těchto nejdůležitějších západních sousedech oten rozdíly odlišit. Na tisíce drobných příkladech lze ukázat, jak jinak jsou tam a zde pojímány tři z velkých opor či pilířů evropské společnosti, totiž *jedinec, autorita a morálka*. Modernou formovaným jedinec podrobuje se samozřejmosti, která nám vyráží dech, každý nárok jakékoli autority kritice vlastního já a přijímá jej, jen když „sí“ k tomu najde dostatečné důvody. Odpor proti vnější autoritě je tak velký, že jím mnozí filozofové přímo definují moderního člověka jako takového! Z tohoto postoje plyne

zvláštní zásadní respekt k individualitě vlastní i cizí. Projevil se např. nám až nepochopitelnou tolerancí občanů vůči stávkám, jimiž řidičům nákladních aut, kteří ochromili v pečlivě zvoleném okamžiku dopravu i zásobování velkých oblastí západní Evropy.

U nás zatím dále funguje starý teologicko-politický etický koncept, spočívající kdysi na proslulém propojení církve se státem a zcela nedávno na politické religiozitě marxismu s jeho vizí nedosažitelné budoucnosti.

Funguje v podvědomí těch, pro které je stále ještě každá administrativní jakoby emanací děhosi božského a v každém případě nadobčanského.

Na vrchnost se u nás nadává většinou jen u piva, ve všedním životě jí většinou neodpovíme a spíše se snažíme zajistit si její přízeň.

Styky mají neúměrně velký význam, naše jednání s úřady někdy připomíná spíše vzývání svatých z barokních litaní, než styk mezi svobodnými, rovnoprávními lidmi.

Výrazným nositelem tradičního, stáletími osvědčeného modelu evropské společnosti je náboženství, církev. Rozdíly mezi prožitkem křesťanství u nás a v Německu patří ale právě k těm nejmarkantnějším a nejviditelnějším, naše vzájemná odlišnost je sotva někde jinde větší, než právě tady.

Českého katolíka se při pohledu na dění v německém katolictví často zmocňuje hrůza. Zdá se, že západní podoba křesťanství číší z našich katolických periodik, z kázání v našich kostelích, a je i důležitou součástí sporu kolem katolické teologické fakulty UK. Vrcholem nepřijatelnosti západoevropského způsobu myšlení, tohoto vzpurného dítěte renesance, osvícenství a moderny, je postulat autonomie individua v oblasti etiky. Odpor německých katolíků vůči Magisteriu, jak se projevuje v některých oblastech církevní kázně, ale i etiky, je českému katolíkovi v podstatě nepochopitelný. Bylo by zajímavé zjistit, kolik z nás by si v naší církvi přlo ne snad situaci, v jaké se západní křesťanství nachází, ale vůbec vývoj tímto směrem. Myslím, že by výsledek byl jednoznačný a masivní. Čeští katolíci by byli proti. Pokud tu mají vlastní názor, pak pokládají západní křesťanství za nemocné. Často slyším, že „církev dýchá dvěma polovinami plíc: jedna, ta západní je nemocná, ale ta druhá, východní, dýchá za celé tělo“. Odpovídá to představě naší obrany společných evropských hodnot.

Zpátky do Evropy?

Jestliže chceme do Evropy, pak zřejmě ne do té, která začíná na jihozápadních svazích Šumavy. Spíše chceme *zpět do naší Evropy*, do té, jejíž jsme odedávna součástí, do *druhé Evropy*, odlišné už v minulosti od té německé, britské aj., i dnes. *V téhle Evropě ovšem už jsme a ani za komunismu jsme z ní nebyli zcela vypuzeni*. Spíš než o návrat půjde o to, jak se v ní do budoucna lépe zařadit. Teprve potom snad bude na místě opatrně se přiblížovat té první, západní, do které jsme zcela nepatřili ani za Rakousko-Uherska, ani za první republiky, kdy jsme k ní asi měli na čas dost blízko.

Křesťané stáli u složitého zrodu naší světrné kultury. I v budoucnu v ní budou moci sehrát významnou úlohu, pokud ovšem budou schopni a ochotni stavět mosty k německému a vůbec západnímu křesťanství aspoň tak dohře, jak to dokázali v předpolí jednání o česko-německou deklaraci na konci roku 1996.

Petr Kolář

TEOLOGICKÉ TEXTY

Šesté číslo Teologických textů je věnováno tématu *CHRISTOLOGIE* v souladu s posledním rokem Deseřitě duchovní obnovy a prvním rokem Triletí před rokem 2000. Úvodník po sedmi letech se ohlíží hlouběji zpět na historii teologických časopisů od r. 1828, ale hlavně reflektuje prudké uvolnění myšlenkové situace ve světě i u nás. Současný přístup teologie k církevní otázce křesťanství osvětluje naši i cizí autoři různých úseků např. v dějinném vývoji (Zvěřina), ve spiritualitě (Pospíšil), něco z Ježíšovy psychologie (Martini), realita zmrtvýchvstání. V rubrikách zaujme aktuální odborná diskuse (DIALOG) a pro poradenskou a výchovnou praxi objevná Pomoc dětem rozvedených rodičů (PRAXE). Více místa než obvykle dostaly RECENZE a EKUMENA podává přehled současné ekumeny ve světě i u nás v podobě barvitě a téměř lexikálně. Teologické texty ostatně od začátku záměrně narůstají do tvaru volného lexikonu.

om

„Vždy jsem se pokoušel o dialog...“

Rozhovor s kardinálem Ratzingerem

V létě minulého roku vedl s hlavou Kongregace pro nauku víry, kardinálem Ratzingerem, dlouhý rozhovor novinář Peter Seewald. Vznikla třicetistránková kniha, kterou vydalo nakladatelství Verlags-Anstalt ve Stuttgartu. Kniha je rozdělena do tří obsáhlých kapitol, první se týká osoby kardinála Ratzingera, druhá krouží kolem problémů katolické církve a třetí mluví o budoucnosti církve ve světě přístihu století. Jde o velmi poutavé čtení, kardinál neobchází ožehavá témata, ve svých argumentech stojí na pevné půdě svého širokého vzdělání, v pasážích o jeho životě zaznívají osobní tóny memoárů, ve vztahu k „odbojným“ teologům jako Hans Küng projevuje zralý nadhled a vyrovnanost. Kardinál Joseph Ratzinger, pravá ruka papeže Jana Pavla II., se 16. dubna 1997 dožije sedmdesáti let. Kniha připravuje k vydání nakladatelství Portál (v dubnu 1997) a zde uvádíme několik ukázek:

OSOBNOST

Byl ve vaší rodině problém otec?

Do jisté míry jistě byl. Měl jsem ovšem ke svému otci velmi úzký vztah. To vyplývalo už z toho, že ve svém posledním služebním roce (pracoval u policie – pozn. překl.) pobýval na delších zdravotních dovolených. Třetí říše mu byla hrozně proti mysli, a snažil se co nejdříve ze služby odejít. V oněch měsících se mnou chodil na dlouhé procházky. Tehdy jsme se velmi sblížili. Když pak všechny tři děti sudovaly a po penzionování otce to bylo pro rodinu finančně velmi svízelné, takže maminka znovu odešla do Reitu ve Winklu na sezónní práce jako kuchařka, byl jsem s tatínkem doma sám. (...)

Byl jste v Hitlerjugend?

Nejdříve jsme v ní nebyli, ale zavedením povinné účasti v HJ v roce 1941 byl můj bratr přijat povinně. Já byl ještě moc mladý, ale později mne do HJ přihlásili ze semináře. Jakmile jsem se tam dostal, okamžitě jsem odešel do HJ nepříštel. Což bylo těžké, protože sleva ze školního, již jsem měl věru zapotřebí, byla spojena s dokladem o navštěvování HJ. Naštěstí jsem se znal s jedním učitelem matematiky, který měl pochopení. Sám byl nacista, ale upřímný člověk, a tak mi řekl: „Zašli tam přece někdy, abychom to měli s krku...“ Když viděl, že prosím nechci, pravil: „Rozumím ti, dám to do pořádku.“ a tak jsem od toho byl osvobozen. (...)

Když jste se rozhodl ke kněžství – nevynořily se někdy také pochybnosti o sobě samém, pokušení nebo svody?

Samozřejmě. Právě při čestí letech studium teologie se člověk utká s tolika lidskými problémy a otázkami. Je celibát opravdu pro mne? Je farářování pro mě skutečně to pravé? To byly otázky, s nimiž se vyrovnat nebylo vždy snadné. Hlavní směr jsem měl vždycky před sebou, krizi ovšem bylo dost. (...)

Musel jste koncem války ještě k armádě?

Ano. Od roku 1943 narukovali všichni traussteinští semináristé jako skupina do Mnichova k protiletadlovému dělostřelectvu. Bylo mi šestnáct let a byli jsme pak ve službě něco přes rok, od srpna 43 do září 44. V Mnichově jsme byli připojeni k Maxovu gymnáziu, vedle vojenské služby jsme tedy ještě chodili do školy. Předměty byly redukovány, ale přesto jsme měli ještě dostatek výuky. Na jedné straně to nebylo moc potěšitelné, na druhé straně mělo kamarádství té doby také svůj povah. (...)

CÍRKEVNÍ TEOLOG

Stal jste se tedy profesorem, vašími zastávkami byl Bonn, Münster, Tübingen a Regensburg. Měl jste reformátorské začátky. Německý kardinál Joseph Frings z Kolína vás konečně učinil svým poradcem. A tehdy se stalo něco zvláštního. Koncil byl vlastně dávno připraven a do nejmenších podrobností naplánován. dokud jste nenapsal pro kardinála Fringse feč, která vzbudila rozruch. A najednou se všechno zvrátilo a o všech dokumentech se debatovalo znovu. Jak to vlastně bylo?

Role jednotlivce, jak velmi často říká Karl Rahner, by se nikdy neměla přeceňovat. Koncil byl přece velkým tělesem a jistě mu dávali určující impulsy jednotlivci, ale mohli je dávat jen proto, že to ostatní chtěli. Možná to ostatní nedokázali ještě formulovat, ale ochota zle k nim byla, ve vzduchu byla jakási touha po něčem takovém.

Tak došlo na koncilu k situaci, že koncilní otcové vyjádřili vůli, že nebudou prostě hlasovat o hotových textech a vykonávat jen takřka-kající notářskou práci, nýbrž – jak jejich vlastnímu úřadu náleží – budou zápasit o slovo, které je v té chvíli třeba říci. Někteří si představovali, že musíme vzít tento úkol do svých rukou sami, ne abychom přešlali víru, nýbrž naopak, abychom jí sloužili. V tomto smyslu vyslovila úvodní řeč Fringse (která ovšem souzněla s řečí kardinála Liénarta z Lille) vlastní jen to, co bylo přítomno jako všeobecné povědomí otců.

Tu úplně první jsem nenapsal já, nebyla to vlastně ani žádná řeč. To bylo tak, že v Římě už vypracovali návrhy pro zasedání kurie, pro komise. A očekávalo se, že na základě těchto předložených listin dojde hned k volbám. To však teď mnozí nechťeli. Pak se zvedl jak kardinál Liénart, tak kardinál Frings a řekli, že teď prostě volit nemůžeme, musíme se seznámit, abychom věděli, kdo je k čemu vhodný a že volby musí být odloženy. To byla vlastně první rána začátku koncilu. Když to uvážíme, nebylo to zas tak rhabidské. Že se biskupové pokusili vybrat kandidáty sami, je normální. Byl to impuls, který byl z obou stran spontánní a odpovídal tomu, co chtělo shromáždění.

Druhou ranou bylo – možná se v situaci, jak jsem ji vykládá, slévají různé události –, že konkrétně kardinál Frings, když měl být předložen k diskusi text o zjevení – a zde jsem samozřejmě spolupůsobil – sdělil, že text, tak jak je sepsán, není vhodným východiskem. Řekl, že je třeba začít zcela znovu, že je třeba jej přepracovat přímo na koncilu. To byla skutečně rána. Teprve to vlastně vedlo k tomu, že se koncilní otcové shodli, že přepracují všechny texty. (...)

PREFEKT KONGREGACE

Vaše biskupské působení v Mnichově nebylo bezkonfliktní, každopřípadně jste byl respektován jako „tradicionalista“, který se vyznačuje „velmi fundovanou znalostí tradice nauky“. Jste, jak tehdy napsal list Süddeutsche Zeitung, „ze všech konzervativců v církvi nejochotnější k dialogu“. Ovšem vaše pověst se brzy změnila, především tehdy, když jste byl jmenován prefektem Kongregace pro nauku víry. „Ne všechny právy, které z Říma přijdou, jsou přijímány“, pravil jste při odchodu z Mnichova.

Ještě dnes jsem rád, že jsem se v Mnichově nevyhýbal konfliktům, neboť ponechat věcem volný průchod je nejhorší způsob vedení úřadu, jaký si dovedu představit. Že se ve svém římském úřadu setkám s mnoha nepřijímatelnými úkoly, bylo od počátku jasné. Myslim však, že mohu říci, že jsem se vždy pokoušel o dialog a že to bylo také plodné. Zavedli jsme teď formu stálého dialogu s nejdůležitějšími biskupskými konferencemi a s představenými velkých řádů: při nich lze vyřešit mnoho problémů, které zpočátku ležely na cestě jako mýlné kameny. Především se navázalo velmi mnoho lidských kontaktů s biskupy celého světa, za které – myslím – jsou obě strany vděčné.

Snímek archiv

Považoval jste se za vhodného nebo dokonce předurčeného pro tento úkol?

To zní příliš silně. Dva či tři roky předtím bych na něco takového ovšem vůbec nepomyslel. Svět římské kurie mi byl jako takový zcela cizí, neměl jsem k němu žádný vztah. Papež na koncilu jsem se jen trochu těžce vnímat, ale v podstatě také spíš z důlky a jistě ne jako předurčený. (...)

Někdy se říká, že papež Jan Pavel II. by byl bez kardinála Ratzingera nemyslitelný a také kardinál Ratzinger bez papeže. Jste považován za geniálního teologa po boku filozofa. Lidé ovšem nikdy nevědí, co je cíl papežův a co ideál Ratzingerova. Podstatně jste spolupůsobil podobu tohoto pontifikátu. Bez zvláštního spojení Wojtyła-Ratzinger by se asi církve na konci tisíciletí vyvíjela jinak.

To je otázka, na niž ovšem nemohu odpovědět. Ale varoval bych před tím, aby se má role přeceňovala. Ovšemže mám důležitou úlohu, papež má ke mně důvěru, vždy jsme spolu diskutovali o velmi závažných naukových otázkách a děláme to dosud. Potud jsem hlásání papežovy nauky samozřejmě spolupůsobil a přispíval něčím, co zajisté také určovalo podobu pontifikátu. Papež má však bezpochyby svou zcela vlastní linii.

Ještě než jsem přišel, začal s triptichem – třemi okružními listy o Vykupiteli lidstva, o Duchu svatém a o Božím milosrdenství. K tomu patří celý sektor sociální etiky, tedy tři okružní listy, které sepsal o problému církevního sociálního učení. To jsou věci, které vycházejí z hloubi jeho vlastní životní zkušenosti, jeho vlastní filozofie. Také naléhavý ekumenický impuls, jenž ho pohání, je čirý, co je velmi hluboce zakořeněno v jeho vlastní osobnosti – „zakořeněno“ je možná příliš nedynamický výraz, tedy co v něm pracuje a působí. Na druhé straně se mnou konzultoval přirozeně také velké otázky, které bylo třeba zpracovat, ovšem ne jen se mnou. Někdy snad křesťanstvo a lidstvo posoudí, jestli to pro ně bylo dobré. (...)

Všude mimo Vatikan se zdá, že už dávno probíhá velký koncil. Jsou zavrhovány zvěsti o spásě, všude jsou bez ohledu definována nová dogmata. Potřebuje církev třetího Vatikánu k projasnění a vytyčení nové cesty?

Řekl bych, že ne v blízké budoucnosti. Mohu zde povědět jeden příběh. Kardinál Cordeiro z Pakistánu mi vyprávěl, jak se jednou sešel na synodní radě, byl při tom kardinál Dopfner, a kdosi řekl, no jo, bude muset přijít třetí Vatikán. Při čem? Dopfner zvedl rozhořčené ruce a řekl: „Noi in my lifetime!“ Jemu tedy stačila jedna zkušenost koncilu dosyta. Zřejmě dospěl k přesvědčení, že to jsou zkušenosti, které mohou přicházet jen ve velkých periodických odstupech. (...)

Vybral a přeložil Zdeněk Jančařík, SDB

GLOSÁŘ

Nedávna vládní jednání o vztahu státu a církve (a o jejich financování) nedopadla šťastně: církve dosavadní vládní návrhy odmítly. Padla i tvrdá slova: ministr Kočárník má antiklerikální názory, část vlády tihne ke komunistickým praktikám! Ministr dokonce kontroval: za komunistů byly církve přece pronásledovány! – Odkud taková přikrost? Inu, hrubý pytel si někdy lepší záplatu nezaslouží.

Ve vládních materiálech stojí např.: „Ministerstvo financí nemůže souhlasit s myšlenkou, že církev – jako instituce hájící jistou ideologii – je „společensky“ prospěšná. To jednoduše není pravdivá myšlenka. Jde o to, že společnost jako celek žádný prospěch nemá a mít nemůže, protože prospěch mohou mít pouze jednotliví lidé.“ Kde je pak obecné dobro, bonum commune? – Na jiném místě čteme: „Církev by při působení ve veřejné sféře měla i nadále zachovávat neutrální vůči politickým událostem ve státě, působení ve veřejné sféře typu sociálních a obdobných zařízení by mělo být soustředěno na poskytování služeb odpovídajících účelu existence daných zařízení, nikoli na zvýšení počtu věřících.“ To zní divně! Má snad církev (církve) znovu mlčet k politickému dění? Co když pohyb v církevních hospicích povede k oživení víry? Měl by to snad personál pacientovi rozmluvit, aby si to sám nerozházel se státní mocí? – Čítaví jsme z vládních materiálů, které byly podkladem jednání, tedy nikoli konečným stanoviskem, ale nedělejme si iluze: žijeme v sekularizovaném liberálním státě, většinu jehož občanů jsou církve nesympatické a náboženství lhostejné. Snad proto je ministerstvo financí vůči církvim tak důsledné, mnohem důslednější než např. k špičkovým penězům... Napadá mě otázka: bude-li církev nakonec žít pouze z vdoviny halčů, zdalipak po ní bude pan Kočárník požadovat daň z příjmu?

„Překvapuje mě, kolik je mezi námi katolíky příznivců Stádkovy strany.“ píše nám čtenář z východočeského městečka. Bylo by jistě užitečné zjistit, čím tato krajně populistická strana imponuje lidem pokládajícím se za katolíky a jak by tato lidé charakterizovali své katolictví. – Za těch sedm let nám stádkovci naslibovali zahnat vládu do Vltavy, předvedli kopání do věnců i do novinaře, jakož i umění zablokovat nadlouho parlament, jejich šéf se před televizními kamerami opakovaně projevil jako neochotný i neschopný dialogu atd. Ale nesdělili jedinou konstruktivní politickou myšlenku. Zato šíří politicky neproduktivní zlobu. Pán praví: „Blaze těm, kdo působí pokoj, neboť oni budou nazváni syny Božími.“ Z toho logicky plyne, že šifritelé nenávidí takto nazývaní nebudou. Čím asi přitahují některé katolické křesťany? Nalezení odpovědi na tuto otázku by jistě přispělo k poznání psychologie současného tzv. katolického tradičního náboženství, protože mezi tzv. katolickými progresisty se sympatizanti s onou politickou stranou nevyskytují.

Ovečka Dolly, přivedená na svět klonováním, je věrnou genetickou kopií své matky. Reakce veřejnosti, zprostředkovaná žurnalistikou, je pozoruhodná: co takhle genetické kopie významných lidí? Einsteina! Lenina! Jistá Angličanka chce dokonce donosit a porodit svého předčasně zemřelého tatínka. – Na těchto nápadech září ontologická slepotá: genetická shoda, byť naprostá, přece neznamená bytostnou totožnost! Vytrácí se vědomí, že každý z nás je jedinečnou bytostí, že neopakovatelný unikát je nezaměnitelný s jeho kopií, jakkoli věrnou. – Kde se bere tento lapsus rationis? V dostupnosti xeroxu? Spíše v odosobňujícím účinku televize, při jejímž sledování lidské já vyklídí místo obrazovce, na niž je fiktivně vydáváno za reálné – a v dalších sklonech civilizace směřující k masové společnosti. Na Věchodě si člověk nechal vsugerovat, že je součástí kolektivního stroje. Západní člověk, uvyklý tržní ekonomice, se považuje za její přívěšek. Vědomí, že jsme – a ti druzí též – stvoření k obrazu a podobnosti, se zamlžilo. Je to asi právě tato odosobnění, které je příznivou půdou pro viru v reinkarnaci. ř

MINULOST A BUDOUCNOST

Mám před sebou dva dokumenty: encykliku papeže Pia XI. Mit brennender Sorge (S palčivou starostí, 1937) a česko-německou deklaraci, letos podepsanou zástupci obou států a schválenou oběma parlamenty. Druhý bod jejího textu konstatuje mj.: „Německá strana lituje utrpení a křivd, které byly způsobeny českému lidu nacionálně socialistickými zločiny Němců.“

Letos v březnu uplyne od vydání encykliky šedesát let. Čas dostatečně prověřil oprávněnost důrazné kritiky novopohanství, nacionalismu a rasismu, jak ji přinesl papežův list. Zásady křesťanství se ukázaly důvěryhodnými a neofesitelnými.

Ve třicátých letech nacismus v Německu přerůstal v celoevropskou hrozbu. Směs ideologie – nevědecký, primitivní a později přímo zločinecký rasismus, falešně opřený o antropologii, vytvořil ideový náboj s fantazií „mýtu nordické krve“. Systém uvolnil všechny tak zvané německé národní síly a egoisticky je pak uplatnil při tvrdé agresi proti jiným národům. Diktatura nastolila demagogický „socialismus“, který byl ovšem v protikladu s vytvářením „elity“ nacistické strany, gestapa, útvarů esesáckých aj. Na špičce této mašinerie – stále nedotknutelný diktátor, vůdce.

Ideologie a zákeřná politická praxe se prosazovala postupně. Záhy po Hitlerově nástupu k moci přispěchala německá vláda se listovou nabídkou konkordátu se Svatým stolicem, s lichoměrným přáním dobrého uspořádání poměrů mezi státem a církví. Zeela záměrně němečtí představitelé takto oklamali v půli osudného roku 1933 celé evropské veřejné mínění. Totiž záhy po jeho podpisu, k čemuž přistu-

povali ve Vatikánu jen velice zdráhavě, ho německá strana začala bezohledně porušovat. „Překrucování, obcházení, olupování smluv u vnitřní obsah a konečně jejich veřejné nedodržování – stalo se nepsaným zákonem.“ prohlásil ve svém okružním listu Pius XI.

Tudíž jakožto obranu uzavřených závazků i zároveň morální obžalobu nacismu zhruba tři a půl roku po uzavření konkordátu publikoval papež encykliku s podtitulem O postavení katolické církve v Německu. V úvodu hovoří, že víra věřících je skrytá i otevřeně pronásledována, věřící jsou obklíčeni tisícerými způsoby organizované náboženské nesvobody, odpírá se jim možnost morální obrany. „Mají dvojnásob právo na slovo pravdy a duchovní posily.“ tak zdůvodňuje encyklika své poslání a přechází k odsouzení nacistické ideologie:

„Kdo rasu nebo národ nebo stát nebo státní formu nebo nositele státní moci činí nejvyšší normou všech, i náboženských hodnot a modloslužebnický je zbožňuje – ten převrací a falšuje Bohem vytvořený řád.“

Nešlo jen o teorii, o hájení práv Božích „proti novopohanství, které prahne po útoku“, jak výslovně hovoří okružní list. Zmíněným útokem byly od roku 1935 napříklád tzv. norimberské rasové zákony, jež v první etapě zbavovaly židovské obyvatele občanských práv. Hájili čistou katolickou víru znamenalo klást odpor všemu násilí, páchanému ve jménu rasy, národa a nacistického státu. Proti rasové diskriminaci se encyklika statečně zaslala židovských dějin. „Starozákonní národ byl nositelem Božích zjevení a zaslíbení. – Jenom slepota a pycha mohou zavírat své oko před spásně výchovnými poklady, jež v sobě ukrývá Starý zákon. – Kdo pouč-

nou moudrost Starého zákona chce vypudit z kostela a ze školy, ten se rouhá Božímu slovu.“

Encyklika zdůrazňuje důležitost Desatera Božích přikázání a uvádí pro to i důvody. Křesťanská slova Pia XI. pranýřují přímo dílnu nacistických ideologů: „Vydání mravní zásady subjektivním, s módními proudy se měnícím lidským názorům, namísto toho, aby byly zakotveny v Božích přikázáních – to otvírá rozkladným silám dveře dokofán. Je to hřích na budoucnosti národa!“

Velmi závažná jsou slova encykliky k věrným laikům: „Když je z dětské duše vyrvána věčná lampa víry v Krista a na její místo se má postavit bludná náhražková víra, pak k duchovnímu zneuctění chrámů jest již jen krůček. Pak vystává pro každého věrného křesťana povinnost, aby svou odpovědnost jasně odloučil od odpovědnosti těch, kdo jsou na druhé straně, aby si svědomí nezatížil hříšným spolupůsobením při takové pohromě a zkáze.“ – Zde encyklika věrným a svědomitým katolíkům výslovně zakazuje spolupůsobení – jakékoliv kontakty s nacistickým hnutím.

Encyklika se čela na Květnou neděli 21. března 1937 z kazatelen všech více než jedenácti tisíc katolických farností Německa. Tiskářské práce unikly pozornosti všemocného gestapa. Provozy, které list vytiskly, byly pak uzavřeny nebo vyvlastněny.

Mit brennender Sorge ovšem nemohla zastavit běsnící nacistickou diktaturu. Stala se však posilou pronásledovaných. „Bůh se ne nechá posmívat!“ (Gal 6,7). Platnost Desatera trvala a trvá! Závěr sedmého bodu česko-německé deklarace tudíž končí: „Německá strana se hlásí ke svému závazku a odpovědnosti vůči všem, kteří se stali obětmi nacionálně socialistického násilí.“

Závěr deklarace pak obsahuje vzhled. Říká se zde, že péči o vzájemné kulturní dědictví (samí dodejme: péči o pravou a skutečnou kulturu) považují obě strany za důležitý příspěvek k budování mostů do budoucnosti.

Vladimír Živný

ANKETA

Co očekávám od plenárního sněmu?

Odpověď na tuto otázku není jednoduchá. Když jsem nedávno listoval mnoha stránkami, které obsahovaly pouze názvy témat a tematických okruhů, které se v přípravné fázi sněmu tvoří, zvažněl jsem. Naše církev je v nelehké situaci a s ohledem na poslední půlstoletí tomu ani jinak být nemůže. Nejprve bude asi třeba podrobně analyzovat dvě období, a to desítky let nesvobody a poměrně krátký čas svobody. Z toho prvního zůstaly v našich myslích zbytky leccosho negativního a my si to ani neuvědomujeme. Tato doba také znamenala naprostou absenci dialogu, jehož umění nám nyní bohužel často chybí. V důsledku železné opony u nás také „za čerstva“ nezdolněněly výsledky II. vatikánského koncilu. Dnes to jde mnohem pomaleji. Mnozí se jakoby ohlížejí zpět ve snaze začít tam, kde tehdy svoboda skončila. Společnost ovšem stojí na prahu nového tisíciletí.

Přál bych si, aby v získané svobodě byl sněm historickou událostí a aby měl pro nás stejný význam jako poslední koncil pro církev univerzální. Cesta k tomu nebude lehká. Bohužel, naše společnost i církev jsou v situaci, kdy neustále něco doháníme, a to v nás často vyvolává nežádoucí neklid. Bude proto třeba značné velkorysosti, která umožní pronášet různé názory a postoje, ovšem s vysokou kulturou dialogu, aby byla v souladu nejen svoboda slova a demokracie, ale též kázeň a struktura církve. Zde bude třeba mnoho moudrosti, laskavosti a tolerance.

Do projednávaných témat by měla být zahrnuta i perspektiva nové evangelizace v podmínkách naší církve; neměla by být zaměřena pouze dovnitř, ale tak, aby oslovila celou společnost. Zde bude třeba provést důkladný rozbor příčin ateizace a projevů sekularismu a hledat cesty k řešení. Nabídnout spolupráci, která povede k změně smýšlení veřejnosti a jejího postoje k duchovním hodnotám. Značná pozornost by měla být věnována hledání současného křesťanského životního stylu. Úloha laiků v církvi by měla být posílena, aby nebyli nepříteli respektovanou mléčí většinou a ženám aby nezbyla jen péče o úklid chrámu a o květiny, jak tomu bohužel v některých farnostech je. Odpovědnost za církev má na základě křtu každý křesťan. Zeela určitě se nezapomene na význam rodiny v církvi i ve společnosti, na duchovní pomoc rozpadlým rodinám, na pastorační rozvedených a na celou řadu problémů dnešních věřících.

Přípravná fáze i pozdější sněm samotný přejí hojnost darů Ducha svatého i bohaté plody, které budou provázet naši církev do třetího tisíciletí.

Jiří Florian

Autor je vedoucím náboženského vysílání České televize Brno.

Svoboda a solidarita: křehká rovnováha politiky

Bernhard Sutor: Politická etika. Praha, Oikumené 1996. Z německého originálu Politische Ethik přeložil Zdeněk Bígl a Zdeněk Drápal, 391 str.

Hnací silou pokusu Bernharda Sutora o shrnutí sociální nauky církve i hlubší pochopení svébytnosti politiky je nepřekonatelný rozpor mezi svobodou a solidaritou. Stálé určování vzájemných mezí je jedním z určujících momentů politiky. Napětí mezi svobodou a solidaritou vytváří prostředí, v němž dochází k neustálé proměně ideálních představ v realnou politiku. Pokus vyloučit z politiky svobodu ve prospěch solidarity znamená ve svém důsledku učinit proces přerozdělování nezávislým na míře prosperity. Potlačíme-li naopak solidaritu ve prospěch svobody, omezí se distribuce bohatství na příliš úzký okruh lidí. Obě krajnosti ochromují tvorbu bohatství. Zatímco první extrém zcela ignoruje nutné propojení mezi tvorbou bohatství a jeho společenskou distribucí, druhý naprosto pomíjí míru přerozdělování nutnou k tomu, aby se hospodářská tvorba neudusila klesnutím životní úrovně společnosti pod hranici pouhého přežívání. Na druhé straně liberalismus ve své nesmírně podobě jednoranné koncentrace bohatství v rukou několika málo jedinců. Bohatství však může působit jako síla dalšího ekonomického růstu pouze za předpokladu neustálé lokalizace sebe sama. Zatímco však liberalismus se ve své čistě podobě nestal reálným dějinným útvarem, komunismus jako součást dějinné zkušenosti mnoha milionů lidí je či spíše byl realitou. Jeho velkolepý krah přinejmenším v evropském měřítku nás však neovozuje pro futuro od dalších recidiv a mutací.

Jiným druhem pokušení je snaha podřadit politiku etice, zbatit politiku jejích specifických kompetencí. Tuto tendenci popisuje Sutor, který je předsedou zemského výboru havovských katolíků a profesorem křesťanské sociální nauky na katolické univerzitě v Eichstattu, takto: „Pokud prosadit politickými prostředky určité morální představy nebo nároky může vést dokonce k tomu, že se politika nebezpečným způsobem zvrhne.“ Sutorova kniha je nejen vnímavá k svézákonosti politiky i společnosti, ale v dostatečné kritické distanci sleduje vývoj sociální nauky církve od encykliky Rerum novarum papeže Lva XII.

z roku 1891 až po apoštolský dopis Jana Pavla II. Christifideles laici z roku 1988. Sutorova Politická etika není pojmým souborem dogmatických pravidel, ale kritickým pokusem formulovat základní tezi knihy, že „politika sice vždy musí odpovídat etickým měřítkům, ale nemůže být určována pouze z nich samých“.

Sutorova práce je určena dvěma póly, mezi nimiž osciluje samotný proces prozkoumávání terénu politické etiky: je to na jedné straně křesťanství, nejloubejší formulované v Písmu, učení sv. Augustina a sv. Tomáše Akvinského, a sociální a politické vědy na straně druhé. Každý výklad vztahu politiky a etiky předpokládá ovšem určitou antropologii, která určuje poměr obou zdánlivě neslučitelných členů vztahu. Antropologii živící se z rozporu, že člověk se nevyčerpává svým sociálním určením, není převoditelný na sociální dimenzi, ale zároveň je na společenskou sféru odkázán svou intersubjektivitou. Skladbu společnosti odvozuje Sutor od tří principů: od principu solidarity, obecného dobra a subsidiarity. Solidarita dnes stojí před nutností geografického rozšíření na celý svět. Ze tří jmenovaných principů je asi nejproblematictější summum bonum, obecné dobro. Státy snadno podléhají pokušení obsahově určit cíl, jemuž má být politický život podřízen. Obecné dobro je však třeba pojímat jako střežení formálních pravidel společenského a politického života. Stejně jako ostatní principy vyrůstá i ten poslední z personalistického základu lidské bytosti. Subsidiarita – pomoc znamená takové členění výkonu moci a pravomocí, které respektuje samosprávu jako nositele moci v těch oblastech, jež nepřísluší státu. Rozsah kompetencí samosprávy je určen jak historickým vývojem, tak pojetím člověka jako politicky autonomní bytosti. V této souvislosti je třeba připomenout, že tam, kde Sutor klade důraz na svézákonost a integritu lidské osobnosti, neopomíjí pozadí a původ lidské osobnosti: člověk je autonomní ve vztahu ke společnosti, ke státu, ale tato svézákonost je nezprůstředovaná od vzhledu k přezákonu: ve vztahu k Bohu je člověk vždy theonomní, má dostát nárokům kladeným na něj statutem člověka jako obrazu Božího.

Přednost Sutorova výkladu tkví v tom, že se při popisu jednotlivých oblastí týkajících se

vztahu etiky a politiky vymezuje proti krajnostem. Výklad tak průběžně osvětluje historické pozadí výkladu. Krajnost kolektivismu pojímajícího člověka jako druhotnou odvozeninu aktuálních ekonomických a sociálních poměrů má svůj protějšek v krajnosti individualismu, který odděluje osobnost od jejích nultých sociálních vazeb. Politická etika se dělí na dvě části: obecná přináší přehled státoprávních, etických, politologických hledisek společnosti. Ve středu výkladu stojí idea spravedlnosti a lásky jako aktu závazného práva a spravedlnosti. Zvláštní část přináší aplikaci obecných zásad na konkrétní společenské a historické útvary: kapitalismus, socialismus, katolické sociální hnutí. Sutorův rozsáhlý text tak ukazuje, jak široký interpretační prostor sociální učení církve poskytuje.

Michal Janata

BUDE DIALOG?

Když jsme před pěti roky zakládali Perspektivy, s pobídnutím a pozhánáním pražského arcibiskupa, byly výslovně míněny jako fórum pro dialog vnitrocírkevní i navenek se světem. Zatím se dialog ani v jednom směru netačí rozrůžněnou z různých důvodů. Jeden z nich je ten, že dialogický duch koncilu potřebuje ještě nějakou dobu u nás dozrávat mezi nezájmem na jedné straně, a spontánními pokusy na straně druhé. Čecio to ovšem u domělé úsilí, ale ještě dříve prohlazení k odpovědnosti dle i nahoře, napravo i nalevo.

Pulsovní pokus o dialog (Perspektivy 8/1996 a násled.) se nedostal výše než na stupeň živé diskuse spíše o něčem jiném. Přesto soudím, že to nebylo marné z několika důvodů:

- poodhalilo se názorové spektrum v naší církvi;
- vyplula významná témata, o nichž je třeba společně mluvit;
- ozvali se katolíci schopní vyjadřovat se k věci;
- leccetří z nich mají zábrany před veřejností;
- musíme zvýšit kulturu písemného projevu aid.

Teorie dialogu je už známa a její pravidla je zapotřebí si osvojuvat třeba i za pochodu. Rád bych k tomu přispěl aspoň malou aktualitou. Světová unie katolického tisku (UCIP) pověřila loni katolické publicisty z Francie, aby vypracovali deset tezí, které by pomohly řešit konflikty v katolické církvi. O nich se diskutovalo v únoru na setkání Unie v Bratislavě a v květnu mají být oficiálně přijaty Radou UCIP.

Ústřední prvky těchto tezí jsou následující. Při každém vnitrocírkevním konfliktu musejí být nejprve snesena a zhodnocena všechna závažná fakta. Při jejich sestavování je třeba udělit slovo všem stranám. K posouzení mají být povoláni experti příslušných odborností. Novináři se mají co nejvíce zdržet emocionálního zapletení do tématu. „Čtení církvi“ (sentire cum ecclesia) zahrnuje závazek předložit stanoviska církve, musí ovšem být povolena i umožněna i jejich kritika. Důležitý je „cit víry“ (sensus fidelium) všech věřících. Všechno referování o církevních konfliktech má být nesené láskou k církvi a má být brán zřetel na jiné křesťanské církve.

Oto Mádr

CÍRKEV PŘED ÚNOREM 1948

Kritické zamyšlení o vlastních nedostatcích je užitečné. Brání zpychování a napomáhá realistickému pohledu na sebe, případně i na církev. Takové bylo poslání dvou článků Václava Vaška o pátých kolonách v církvi. To však nebyla jediná pozoruhodná skutečnost. Ještě důležitější je vědět o těch, kdo tušili, a přesto nereagovali. Právě jejich úsilí vytvořilo onu „podstatu“, z níž pak čerpala celá desetiletí. Požádali jsme téhož autora, aby nám o nich podal zprávu.

V soumraku demokracie

Cestu k uchopení moci ve státě nastoupili komunisté již před koncem války. V jednáních s představiteli londýnského exilu o novém uspořádání republiky „obohatili“ pojem demokracie o přívlastek „lidová“. Tím položili základy k zamyšlení o úředním boji. Jejich další lůdkou na důvěřivé demokracie byl dosud u nás neznámý politický orgán „Národní fronta“. Ta vyžádala z politiky pravicové strany a prosadila, že jejími plnoprávními členy se staly odbory a jiné organizace ovládané komunisty. Při sestavování prvních poválečných vlád si pro sebe vynutili ministerstva obrany (s tajným komunistou Svobodou), informací a především vnitra, jako nástroje příštího puče. V službách vnitra a v sekretariátech KSČ se od samého začátku začaly shromažďovat kompromitující materiály proti nekomunistickým odborářům, kněžím, kdekomu.

Demokraté komunistům ustupovali v naději, že je ve volbách porazí. Komunisté si však byli jisti podporou Sovětského svazu, v jehož zájmové sféře jsme se ocitli, a spolehnali na sympatie, jimž se u nekritické části národa těšila Rudá armáda.

Měli by ale komunisté šance zvítězit, kdybychom své morální vítězství nad nacisty neznehodnotili vlastními hříchy? Proti Němcům jsme uplatnili princip kolektivní viny. Při jejich vyháňání se lůza dopouštěla zločinů proti lidskosti, které navíc byly amnestovány. Hon na kolaboranty se mýnil ve vyřizování osobních a stranickopolitických účtů, přičemž skuteční viníci nalezali často azyl v KSČ či v orgánech bezpečnosti. Různé formy vyvlastňování majetku nás uměly krást, špatně hospodařit a lenošit. Obzvlášť zlá byla ztráta právního vědomí a citu pro spravedlnost.

Krátké nadechnutí

Postavení katolické církve v národním společenství bylo po válce nesrovnatelně lepší než za první republiky, a to pro morální oporu, kterou národu za nacistické okupace byla. Vězením a koncentrací prošlo kolem 500 kněží a řeholníků, 70 z nich se už domů nevrátilo. Dokonce komunistický ministr školství Zdeňk Nejedlý veřejně prohlásil, že „katolické kněžstvo v těchto letech obstálo z hlediska národního opravdu skvěle“.

Z okupačních ran se církev rychle vzpamatovala. Na uprázdněné biskupské stolec jmenoval Pius XII. významné kněžské osobnosti, mezi nimi bývalé koncentračníky a pozdější kardinály Josefa Berana pro Prahu a Štěpána Trochta pro Litoměřice. Obnoveny byly nacisty uzavřené církevní školy, katolické spolky a katolický tisk. Obnoveny byly též františkánské Studium catholicum, jehož duší byl Jan Evangelista Urban, též dominikánské Akademické týžny a Vyšší náboženské kurzy, na něž přitahovala nejen katolickou veřejnost trojice profesorů Metoděj Habán, Silvestr Braito a Reginald Dačík. Z hlediska duchovní formace svých členů sehrály důležitou roli před „únorem 1948“ Svatováclavská liga, Česká liga akademická, Moravan se svým slavným mužským pěveckým sborem. Ústředí katolického studentstva, Sdružení katolické mládeže v čele s jezuitou Františkem Mikuláškem. Apoštolem Brna, vlastně celé Moravy i Čech, byl věčně mladý „starý profesor“ Dominik Pecka se svými četnými aktivitami. Nelze též opomenout činnost salesiánů, třetích řádů, mariánských kongregací, Orla a katolických skautských oddílů.

Mimofádnou roli při narovnávání páté značné části národa sehrál – v nečetných letech předúnorových letů relativní svobody – katolický tisk. Ve storičkových nákladech vycházely dva týdeníky, *Rozsvět* v Olomouci a *Neděle* v Praze. Zde také vycházel ve třicetitisícovém nákladu týdeník pro kulturu a život z víry *Katolík*. Z periodik si dále zaslouží pozornost literární *Akord*, list pro křesťanskou kulturu *Všehrad* a dvě dominikánské vydávané revue *Na hlubinu* a *Filosofická revue*.

V programovém úvodníku *Katolika*, redigovaného jezuitou Adolfem Kajpřem, čteme: „*Katolík chce buditi svědomí národa, vychovávat k mravnosti, statečnosti a odpovědnosti,*

chce upozorňovat na kladné a jednotící prvky v národě i jeho chyby, hříchy, omyly, zárodky slabosti a rozkladu, chce buditi zájem o hodnoty, duchovní a věčné, smysl pro spravedlnost a lásku.“

Církev v ohrožení

Navenek se mohlo zdát, že vše je v pořádku a že církvi bude dopřáno žít navzdory politickým změnám poklidným životem. Oslav 950. výročí mučednické smrti sv. Vojtěcha se v r. 1947 zúčastnila vláda, úřady, armáda, školy i veřejná bezpečnost. Prozíraví lidé si však uvědomovali, že svoboda je nedělitelná, a ohrožuje-li agresivita komunistů společnost, nevychne se ani církvi.

Jedním z lidí, kteří viděli dopředu, byl právě Kajpř. Už před volbami v květnu 1946 varoval: „*Doprava nebo doleva? My neznáme toto jen horizontální rozcestí. (...) Nad hmotu stavíme ducha, nad sobectví křesťanské bratrství, nad vykořisťování všemocným jednotlivcem nebo všemocným státem rovnost nesmrtelných duší.*“

V říjnu 1946 byl vyhlášen dvouletý hospodářský plán, k němuž Kajpř zaujal několikrát „ale“: „Práce? Ano, vždyť je „svatou povinností člověka“, ale jeho cílem je „náš duch a jeho rozvinutí v lásce“. Technické provedení dvouletky? Prosím. Ale není jedno, „jaké místo při tomto provedení má člověk“. Nerespektováním jeho duchovní svobody jsme se suchou cestou dostali „do marxistického režimu, ve kterém Právě lid je absolutem“. Ze všeho nejhorší ale je „ta kolaborantská mentalita v nás všech. Všichni ztrácíme vůli, jakmile slyšíme o hospodářských škodách, a tančíme modlářsky kolem své dvouletky“.

Komunisté a ti z jejich demokratických spojenců ve vládě, kterým byly církevní svátky trnem v oku, usilovali o změnu svátkové praxe. Cestou k tomu měly být, vedle připravovaného svátkového zákona „dobrovolné“ národní pracovní směny vyhlášené schválně na neděle a svátky. Proti tomu protestovali biskupové. P. Dačík napsal v revue *Na hlubinu*: „*Stále ještě mnozí nechápou, že tato a podobné akce jsou jen zkonštrou, jak daleko si mohou troufat vyznávající dialektického materialismu, kam až mohou jít ve snaze zbavit lidstvo posledních zbytků nábožen-*

k věčné spáse“. Biskupové se právem obávali, že záměrem jednotné školy je, aby „všechno smýšlení dětí bylo utvářeno ve smyslu skupin, které právě ve školství rozhodují“. Proti jednotné škole se konala protestní shromáždění katolických rodičů a pedagogů po celé zemi, největší v květnu 1947 v pražské Lucerně.

Začátkem r. 1946 začalo v Bratislavě a v Praze zatýkání v kroužcích Katolické akce, zvaných *Rodina*. Byl to kruh vedoucích katolických aktivistů, založený chorvatským knězem Tomislavem Kolakovičem, vlastním jménem Poglajen. Kolakovič bylo jeho krycí jméno, které používal od r. 1943, kdy se před gestapem a chorvatskou ustašou uchýlil na Slovensko. Zde zakládal kroužky *Katolické akce* po vzoru u nás dosud neznámého belgického katolického dělnického či studentského hnutí JOC a JEC (Jeunesse ouvrière nebo étudiante chrétienne). Měly za cíl formovat křesťanské osobnosti tak prohlubováním jejich duchovního života, tak apoštolskou činností (formation par action).

Státní bezpečnost s nelibostí sledovala činnost těchto kroužků, které se po válce rozšířily

Tomislav Kolakovič

na celou republiku, a tak se jí velmi hodilo přiřadit Kolakoviče a jeho spolupracovníky k údajnému slovenskému separatistickému spiknutí. Zatýkáni v katolických kruzích pokračovalo zcela nesmyslně i v Praze, zde jako součást předvolebního boje. Tak se „Kolakovičova aféra“ stala prvním poválečným pokusem komunistů o diskreditaci církve v Československu. Uměle vyvolání aféry však brzy splaskla. Prokuratura, která nebyla ještě v komunistických rukou, dovedla rozlišit politickou akci od náboženské a všechny neprávem zatčené katolické aktivisty, včetně Kolakoviče, propustila na svobodu.

Blíží se doba ledová

Vítězství komunistů ve volbách 1946 katolické iniciativy spíše povzbudilo, než ochromilo. Církev jako by cítila, že jí nezbývá mnoho času ke svobodné činnosti. Připravovala se na boj, který, jak předpokládala, proti ní a věřícím komunisté povedou.

Začal zápas o duši obou našich národů. Na různých místech se konala duchovní cvičení, lidové misie, náboženské kurzy, zejména katechetické. Na školách, ale i mezi dělníky vznikaly kroužky *Katolické akce* v té formě, jak jsem se o nich už výše zmínil. Nebylo to už dřívější spolkaření pod vedením duchovních rádců a víceméně pasivních „laiků“. Podstatou činnosti členů těchto kroužků bylo sebevzdělávání, duchovní život a apoštolát (dnes bychom řekli: evangelizace). Tím jako bychom anticiipovali jeden z hlavních přínosů II. vatikánského koncilu: účast laiků na životě církve. V době ohrožení církve považovali katolíci aktivisté za přirozené „sentire cum ecclesia“, ztotožňovat se s církví, smýšlet jako církev, stát při svých biskupech, při papeži.

Před „únorem 1948“ nebylo snad v Praze a Brně fakulty, kde by nebyl nejméně jeden kroužek *Katolické akce*. Na kroužkový způsob práce přistoupila i Česká liga akademická a Sdružení katolické mládeže. Podobně jako na Slovensku, vznikl i v Čechách zásluhou profesora Kolakoviče a jeho spolupracovníků – tehdy v Praze studujících vysokoškoláků Silvestra Krémeryho a Vladimíra Jukla – pražský kroužek *Rodiny* s působností pro Čechy a Moravu.

Adolf Kajpř, SJ

K vůdčím osobnostem pražské *Rodiny* patřili především Josef Zvěřina, profesorka Univerzity Karlovy Růžena Vacková, už zmínění slovenští studenti Krémery a Jukl, později Oto Mádr. V padesátých letech byli všichni jmenovaní a dalších asi tři sta členů české a slovenské *Rodiny* a jí vedených kroužků pozatýkáni. Kroužky jociistického typu působily též na severní Moravě v okruhu M. Habáně a jeho laických spolupracovníků Bronislava Kulíška a Miroslava Těpluše s názvem *Nová pracující mládež*. Podobnou úlohu jako *Rodina* sehrálo zejména na Ostravsku a Opavsku *Společenská* založená filozofem Vladimírem Neuwirtem. Obě zmíněné iniciativy byly v 50. letech postiženy stejným způsobem jako *Rodina*.

V Praze se vysokoškolská mládež soustřeďovala v univerzitním kostele sv. Salvátora, kde se jí věnovaly tak významné kněžské osobnosti jako Alexandr Heidler (později známý otec Křišťan ze Svobodné Evropy), Josef Zvěřina, Antonín Mandl, František Mikulášek, a když všichni jmenovaní byli pozavíráni nebo oděšeni do exilu, tak Oto Mádr, než si i na něho vzpomíná StB.

Úměrně s rozpínavostí komunistů narůstal strach. Pius XII. varoval: „*Strach působí dvírat a zaslepení! Nebájte se!*“ Podobně mluvili i naši biskupové v poválečném období. „*Činnost, jíž se nám nejvíce nedostává, jsou opatrnost a statečnost, přitom obě tyto ctnosti chrání před matomyslností. A naopak, úměrně s úbytkem naší statečnosti roste demagogická troufalost, jak jsme toho denně svědky.*“

Komunistům patří slova arcibiskupa Berana (Vánoce 1947): „*Není přitelem lidu, kdo lichotí davu výhodami a dary, a přitom pokopává mravnost tím, že podává za pravdu to, co pravdou není. Nepřinese lidstvu mír a pokoj, co nosí v sobě zárodek zášti a vzájemné nesvornosti.*“

V listě kněžím z 2. 2. 1948 (tři neděle před únorovými událostmi) psal Beran: „*Milí bratři! Na kazatelně, ve zpovědnici a kde jen můžete, hleďte působit na své věrné, aby prohlédli a poznali, kdo jsou jeho nepřítelé. Urovnávejte rozbroje v rodinách, osadách, ve veřejném životě.*“

Téhož 2. února se konalo na pražském Žofíně ekumenické shromáždění nejvyšších představitelů všech křesťanských církví z celé republiky, aby sdělili našim národům své přesvědčení o „*nadřazenosti zákona Božího nad proudy světa*“.

V posledním čísle *Katolika* z 29. 2. 1948 (pak byl zakázán), napsal Kajpř: „*Protože jsme neposlouchali Kristova hlasu, hlasu jeho církve a mluvili jsme pohrdavě o její neomylnosti, proto musíme nyní poslouchat tolik léz i nemáme takřka možnost se proti nim bránit. A přece jen pravda nás může učinit opravdu svobodnými a šťastnými a jen Kristus má tuto pravdu.*“

Václav Vaško

Dominikán Silvestr Braito a Metoděj Habán

ských pověr. Ukáže-li se, že lid je stádem, které ochotně poslouchá a jde bezmyšlenkovitě, kam je hnáno, pak je poženou, kam budou chtít.“ Ústředí Sdružení katolické mládeže vyzvalo katolickou mládež, aby „národní směnu“ odpracovala nadsvákrát, pracovně v sobotu a modlilou za naši zemi v neděli.

V r. 1946 začal boj o církevní školství v souvislosti s připravovaným zákonem o jednotné škole. Biskupové k tomu řekl v pastýřském listě, že právo na výchovu dětí mají rodiče, oni jsou povinni zajistit dětem „*pozemské a věčné štěstí*“. Úlohou státu je postarat se o to, aby děti „*vynikaly v občany řádné a vyspělé*“. Ale i církev má na ně právo, protože jí Kristus světl „*národy, aby je vedla*

Jan E. Urban, OFM

Snímky archiv

KULTURA,
UMĚNÍ,
RECENZEPozoruhodná
intuice
Vladimíra
Solovjova

Dvacáté století se na jedné straně definuje jako čas pozitivního myšlení, programů a projektů na stále lepší a zajištěnější budoucnost. Zároveň je však dobou, kterou myslitelé nahlížejí jako věk totální mobilizace, permanentní války a triumfující banality. Rusů budovatelský patos a entuziasmus varovnou výzvou a poukazem na nebezpečí a stinné stránky úspěchů moderní kultury nebývá obvykle v módě. A zde není od věci jeden důležitý moment. Když Jan Patočka charakterizoval svou myšlenku solidarity ořesených, jež má být silou schopnou zastavit permanentní válku 20. století, postihl jeden z jejích principů takt: „Nebude stavět pozitivní programy, nýbrž bude promlouvat, jako Sókratovo daimonion, ve varováních a zákazech.“

Ruský myslitel Vladimír Solovjov, jehož proslulá Legenda o Antikristu vyšla nedávno v dobrém českém překladu Evy Štrnadové, rovněž zamýšlel svůj filozoficko-teologický příběh jako určité varování, jeho duchovní variace mohou posloužit jako intuitivní, která má upozornit na základní nebezpečí skryté v průběhu moderních dějin. Pro současníky není bez zajímavosti, že Solovjovův Antikrist, kterého autor ve své Legendě popsal na samém sklonku 19. století, má přijít ve století jedonadvacátém, v čase vzniku Spojených států evropských a jeho vnějším rysem má být nikoliv krutě divadlo válek, represí a revolucí, nýbrž obecná dobročinnost a příslib zlatého věku všeobecné prosperity a bezpečí. Otevřená cesta k univerzálnímu míru a blahobytu – tak se jmenuje spis, jímž Antikrist osloví naději lidí na všech kontinentech.

Zajímavý je i způsob, jak Solovjov vykresluje genezi osobnosti Antikrista. Původně všestranně nadaný mladý muž, který zpočátku nikterak nebyl proti Bohu a Kristu. Tento člověk, jako ostatně každý, dochází na své pouli k onomu osudovému místu, k rozcestí věry a nevěry, k metafyzickému rozhodnutí, k okamžiku bytostné konstitutivní, vše ostatní určující volby. Dospívá k přesvědčení, že teprve v něm samotném se naplní Boží záměr spásy světa. Spravedlnost odpovídající každému podle jeho skutků chce nahradit spravedlností distri-

butivní: „Všechny rozřídím a každému dám podle jeho potřeb!“ (s. 21). A když se v něm ozve myšlenka „A co když ne já, ale ten... Galilejský...?“ umlčí ji divokou, titánskou volbou: „Já, já, já, ne On! Není už mezi živými, není a nebude! Nevstal z mrtvých, nevstal, nevstal! Shnil v hrobě, shnil jako poslední...“ (s. 22). Bezprostředně po tomto rozhodnutí se tohoto člověka – nadčlověka – zmocní vlna hrůzy, závislosti a nenávisti a vrhne ho proti skalisku zoufalství, z něhož východisko skýtá už jen sebevražedný skok do propasti.

Na tomto místě Solovjovovo ruské myšlení, jehož živlem je spíše oblast příběhu, legendy, intuice, mýtu než paradigma nevyvratitelného důkazu a racionální evidence, poučavě líčí drama osudové člověkovy volby. Vlastní pýchou zoufalý člověk ještě naposledy před svým sebevražedným skutkem požádá o pomoc Krista a ten se mu v šeru noci skutečně zjeví jako postava pokorná a smutná, vyjadřující lítost nad člověkem. Avšak jednou již osudově vyslovená a teď náhle se vrtívající věta „nevstal z mrtvých, nevstal!“ vede ke kroku, po němž následuje propastný pád. Solovjov zde v jistém smyslu parafrázuje moment druhého Kristova pokoušení, kdy Ježíš odmítl slova skokem z vrcholu chrámové věže. Naproti tomu nadčlověk skočí a dábelsky zachytí jeho pád: viděl se do něho jako „ostrý ledový proud“, který proniká celou jeho bytostí a obdařuje ji nemožnými schopnostmi, jimiž pak nadčlověk – thaumaturg fascinuje svět.

Jsou to křesťané, kdo jako první vznesou pochybnost nad grandiózním a slibným Antikristovým dílem. Je jim na pováženu, že univerzální projekt bezpečí a blahobytu, tento výhled na nový ráj světa bez válek a bídy, zcela mlčí o Bohu a Kristu. Právě odtud cítí Antikrist, který se stal zatím coby člověk budoucnosti uznávaným a oblíbeným světovládcem, velké nebezpečí a učiní proto pokus získat křesťany na svou stranu. Mnohé opravdu silně jeho vzezření filantropa, humanisty a člověka veškeré dobré vůle, avšak samotní představitelé katolictví, pravosláví a protestantství, které Vladimír Solovjov – tento velký zastánce ideje ekumenismu, který pokládal rozdělení křesťanů za hřích odporující Božímu záměru – symbolicky pojmenovává papež Petr, starce Jan a profesora Pauli, posléze rozpoznají, s kým mají tu záhu a domnívají, že Antikrist ukazuje jeho pravou tvář. Dále už se pak Solovjovův příběh vyvíjí podle eschatologie Janovy Apokalypsy.

Vladimír Solovjov zemřel roku 1900 – tedy stejně jako Friedrich Nietzsche na konci století, jež se stalo v mnohém duchovní předehrou století dvacátého. Na rozdíl od Nietzscheho – který Antikrista vítal coby přícházejícího nadčlověka, který překoná křesťanství, veškerou metafyziku, idealismus a platonismus, odhodí morální skrupule a v přitakání věčnému návratu této stvrdí svou věrnost zemi a přijme konečnost bez transcendentních nadějí – Solovjov před Antikristem varoval. Varoval nikoliv pouze před divokou, brutální podobou nadčlověka, jehož filozofický obraz zošklivěl a zrátil kredibilitu po události druhé světové války, nýbrž spatřoval i onu zdánlivě vlnnou, štěstí slibující tvář nihilismu, který odmítá transcendenci a kreslí nám před očima sekulární nekončnost, tedy určitou vizi věčné trvajících světa, jenž otevírá cestu k prosperitě a bezpečí. Takto viděl Solovjov dál než Nietzsche přesto, že právě proto, že zůstal hluboce věren tradici.

A třebaže jeho vyprávění o Antikristu mū-

Vladimír Solovjov

Snímek archiv

žeme chápat jako filozofickou intuici vtělenou do formy narativního myšlení, sdělná hodnota jeho příběhu je natolik silná, že tradiční teologie stejně jako kterýkoliv citlivě vnímající současník těžko může nad legendou jednoho z předních ruských myslitelů pokrýt rameny. Jako každý podstatný čin ve filosofii, poezii a literatuře přináší i Solovjovova legenda hlubší vlnu do současnosti i budoucnosti a to právě skrze reflexi nad původním základem naší kultury.

I kdyby Solovjovova legenda nebyla ničím jiným než filozoficko-literárním rozvedením prvních tří verzí čtvrté kapitoly Janovy první epistoly, tedy vyjádřením myšlenky, že otevřeně vyznání Ježíše Krista je trvale pruhem skrytým kamenem pravdy i momentem rozlišení dobrého a zlého, i kdyby nebyla ničím jiným než varováním před klamnou nadějí a falešným dobrem, její hodnota pro současnost lze těžko přecenit. A třebaže, jak soudí Karl Jaspers, „Filosof rozhodně nemůže říci teologovi a církvím, jak to mají dělat,“ vždyť z velké míry hovoří sám za sebe a myslí takřka jako na vlastní pěst, jedno z nejvýraznějších děl Vladimíra Solovjova bude mít patrně současněmu křesťanství mnoho co sdělit.

Bohumír Janát

Vladimír Solovjov: LEGENDA O ANTIKRISTU. Z ruskiny přeložila Eva Štrnadová. Vydalo Refugium Velehrad-Roma s. r. o., Velehrad 1996. 69 str.

ČTYŘI PROTI
NACISTICKÉ
MAŠINÉRII

Hrozna F. Janoušek, Jan Čížek, Felix Perka ml.: ABY NÁROD ŽIL. Třebíč. Arca JiMfa 1996. 478 str.

Na počátku této knihy byl úmysl tepelského premonstráta Hrozna F. Janouška vypsát osudy kněze Josefa Jílky (1908 – 1945), který se za nacistické okupace zúčastnil odboje a na konci války byl popraven v Brandenburku. Čím hlouběji se ale autor hroužil do zvoleného tématu a čím více pramenů studoval, tím naléhavěji se jeho pozornosti dožadovali další tři odbojáři: primář interního oddělení nemocnice ve Strakoněch Karel Hradecký, nadporučík čínice Felix Perka a voják z povolání Jaroslav Hrněček. Ti všichni svou oddanost vlasti a její svobodě zaplatili životem, a je proto spravedlivé, že se i v knize stali Jílkovými spolubojovníky. Rozrostl se tak i kruh autorů – obsáhlé kapitoly napsal někdejší Jílkův spolubojovník Jan Čížek, vzpomínkami na svého otce přispěl Felix Perka ml.

Hlavní postavou zůstává ovšem rodák z Východu u Kaplice Josef Jílek. Sledujeme jeho studentská léta vrcholící ve vysvěcení na kněze r. 1932, potom jednotlivé „stace“ kaplana, administrátora, faráře. Nejdéle zakotvil v Katovicích na Strakonicku, krátce před svým zatčením dosáhl – jistě v předtuše hrozného nebezpečí – přeložení do Čestce. Stěhování ho nezachránilo před všudypřítomnými drápy gestapa. Byl uvězněn a odsouzen nejprve ke třem letům káznice, v obnoveném procesu k smrti. V žaláři vydal svědectví svému poslání katolického kněze: v masinérii nenávisti nejen sám toto nenávisti nepodléhl, nýbrž vedl i své spoluvězně k odpuštění a modlitbám za obrácení a spásu duší válečných zločinců. O jeho duchovním bohatství vypovídají dopisy z vězení.

Původní záměr autorů rozhodně nepočítal s téměř pěti stovkami stránek, které ve strážbičské nakladatelství pro premonstráty v Tepelce. Bílá obálka výmluvněji než různé módní barvotisky vyjadřuje světlo památky čtyř mužů, jímž je kniha věnována. Bílá harva, která je opravdovou barvou, nikoli jejím nedostatkem, jak zdůrazňoval Chesterton; tak jako je statečnost statečností, nikoli pouhým nedostatkem zbabělosti.

Marie Štemberková

NOVÁ KNIHA
SVATÉHO OTCEJan Pavel II.
DAR A TAJEMSTVÍ

K padesátému výročí svého kněžství

„Každé kněžské povolání je velkým tajemstvím, je to dar... tajemství Božího vyvolání...“ píše ve své knize papež Jan Pavel II. Tato nevšední a poutavá publikace je zajímavým pohledem na povolání ke kněžství, je napsána prostým, všem srozumitelným jazykem. Papež v ní popisuje hloubku tohoto povolání a okolnosti, které ho k němu přivedly, dotýká se i různých epizod z dětství, práce v karmelu, studia, rodiny, divadla... Pro české vydání napsal předmluvu otec kardinál Miloslav Vlk.

Knihu Vám zašleme do tří dnů od objednání.
Nakladatelství NOVÉ MĚSTO, Londýnská 44, 120 00 Praha 2,
tel/fax 02/25 91 26

Váz. 17 ilustr., 128 str., cena 115,- Kč, Januisti 10% sleva

MALÝ
PŘÍVODCE PO
KŘESŤANSKÉ

IKONOGRAFII

Monstra
lidská

Podrobný popis lidských monster se vyskytuje v dopise Alexandra Makedonského Aristotelovi, Řekové Ktesias a Megasthenes se zmiňují o tom, že základním kompendiem pojednávajícím o „divých lidech“ v Indii je spis „Divý východ“. O lidských monstrech pojednává ve spise Historia Naturalis Plinius. Podrobné popisy rozličných lidských monster nalezneme také v další antické literatuře, například v Solinově knize Collectanea rerum memorabilium, v Macrobových komentářích Ciceronův Somnium Scipionis či v práci Mariana Capelly De nuptiis Mercurii et Philologiae. Literaturou antickou se pak zjevně inspirovali středověcí autoři jako Isidor Sevilský (Etymologia XI 3), Hrabanus Maurus (De Universo II 7), Pseudo-Honorius Augustodunensis (De imagine mundi I 11-3), Thomas z Cantimpré (De natura rerum III - Li-

ber de monstrosia hominibus). Vincenc z Beauvais (Speculum XXXI 118-27), Brunetto Latini Tesoro I 4s, Albertus Magnus (De animalibus XXII 120), Gesta Romanorum, Marvels of the East. Dalším zdrojem je cestopisná literatura, zejména pak fiktivní list kněze Jana, vládce

bájný východní říše, zaslaný byzantskému císaři Manuele I. (1143-1180) z rodu Komnenovců, cestopis Marca Pola, pověstný cestopis Mandevillův. Nejstarší vyobrazení lidských monster na Západě se poprvé objevuje v rukopise knihy Hrabana Maura z roku 1023 (Montecassino, Cod. 132, fol. 166v). Zobrazení monster byla velmi často součástí svatodušních námětů (např. ve zhořelém kostele sv. apoštolů z 6. století v Konstantinopoli), kde symbolizovala šíření evangelia i do nejzazších koutů světa. V podobném významu se objevují monstra na francouzských románských portálech, z nichž nejznámější je součástí západního průčelí kostela Ste. Madeleine ve Vézelay (kol. 1130). Jako znamení vzdálených zemí v yobrazili lidská monstra malíři na známých středověkých mapách z Herefordu (1276-83) a Ebstorfu (kol. 1235). V našich zemích nalezneme monstra např. na nástěnných malbách v kostele sv. Jana Křtitele v Jindřichově Hradci. V monstra věřili ještě renesanční a barokní autoři, jak se můžeme přesvědčit z knih Hartmanna Schedela Buch der Chroniken (Norimberk 1493), Conrada Wolfhardta Prodigiolum ac ostenturion chronicon (Basilej 1557) Ulisse Aldrovandio Monstrorum historia (Bologna 1642) a Johanna Eusebia Nierenberga Historia naturae (Antverpy 1635).

Akefalové – bezhlaví lidé s očima na prsou či ramenou;
Epiphagové (Blenie, Blensee, Helenii lemnae) – lidé s očima na ramenou, žijí v Indii;
Lemnie – lidé s očima na hrudi, žijí v Egyptě;
Ambarové (Ambari) – lidé bez uší, žijí v Etiopii;
Androgini (Hermafroditi) – lidé se znaky mužskými a ženskými;
Antipodi (Abarimoni) – lidé s dozadu obrácenými chodidly, na každé noze mohou mít osm prstů, žijí v Indii či Skytí;
Ariabuti – lidé lezoucí po čtyřech, žijí v Etiopii;
Astomové (Brachystomové) – lidé bez úst, živí se pouze vnitřní, pachy je zabíjejí, žijí v Indii. V Etiopii se vyskytují lidé se zarostlými ústy, živí se pouze tekutou potravou pomocí stěhla;

Bitie – ženy se zdvojenými zorničkami;
Cyclopedi – lidé žijící v asijské poušti. Mají jednu nohu a jednu paži vyrůstající z hrudi, pohybují se skoky, přičemž dopadají na nohu a ruku;
Drakopont – lidé obřích vzrůstu s dračími ocas, symbol skrytého zla;
Himantopodi – špatně se pohybují, zaměňovávají s Anabati, žijí v Etiopii.

Jan Royt

Přízraky nesmiřitelnosti

Perspektivy 10/1996

V čem neměl Karel Čapek pravdu

Článek s podtitulem *Katolický dluh vůči Karlu Čapkově* se dotkl zajímavé otázky, jíž je vztah různých skupin prvorepublikových literátů k tehdejší oficiální politické linii i jejich vztahy vzájemné. Jaroslav Šebek a Jan Paulas se v článku pokoušejí na vztahu některých katolických autorů, především Jaroslava Durycha, ke Karlu Čapkově ilustrovat mravní dluh katolické žurnalistiky, která údajně především na konci první republiky „podlehla tragickým iluzím a nedokázala rozpoznat dosah svých činů“. Další čtení ukáže, že tak špatně na tom nebyla jen tehdejší katolická žurnalistika.

Článek začíná tím, že gestapo evidovalo Karla Čapka jako třetího nejnebezpečnějšího Čecha. Stejně jej údajně hodnotil Václav Renč: „V osobě Karla Čapka odešel třetí nejnebezpečnější nepřítel českého katolicismu.“ Skoro se nechce věřit, že autoři mohli opomenout tak výrazný rozdíl jak mezi obsahem obou soudů, tak mezi hodnotícími. Autoři se mnohdy snažili hned zpočátku vytvořit potřebné napětí prolínající celým článkem, místo toho však vyvolali vážné pochyby o své nestrannosti.

Líčení protikatolických nálad při vzniku první republiky není úplné, hovoří-li pouze o svržení marianškého sloupu. Kromě toho byly totiž zničeny stovky sakrálních objektů, hlavně soch světců. Tu svatovojenskou na Karlově mostě zachránil před rozvážným davem jen zákrok několika legionářů, kteří šli náhodou kolem. To je důkazem barbarství, které šlo ruku v ruce s protikatolickými útoky. Ani charakteristika prezidenta Masaryka relativně přijatelným výrokem, že katolíci budou mít jen tolik práv, kolik si jich vybojují, není dostačující. Týž Masaryk se také vyslovil, že je třeba

stále bojovat proti katolicismu, „nejhoršímu nepříteli českého národa“ (*). Nebudu polemizovat o tom, co kdo kdy řekl, kdo s kým měl akademický či osobní spor, ale jako politolog se zaměřím na jeden důležitý problém – na stěh Karla Čapka s některými katolickými intelektuály v hodnocení občanské války ve Španělsku.

Autoři, zdá se, vysoce hodnotí Čapkův postoj, který se postavil na stranu legální vlády tzv. republikánů a odsuzují postoj mnohých katolických intelektuálů, kteří hájili generála Franka. „Z dnešního pohledu mnoho podotknout, že obě strany podléhaly částečně iluzorním představám. Zatímco španělská republikánská vláda se dostávala do vleku bezohledného Stalina režimu, pro Hitlera a Mussoliniho bylo Španělsko zase generální zkouškou na pozdější agresí,“ píše se v článku. Jde ovšem o tvrzení, které si žádá přinejmenším upřesnění a doplnění. Republikáni skutečně byli ve vleku stalinistického režimu, ale co víc, jednou ze stran jejich Lidové fronty byli komunisté, vždy velmi schopní, co se týče, eufemisticky řečeno, frakčních bojů. Neváhali své levicové kolegy likvidovat s pomocí agentů kominterny a KGB, odmítali jejich oddílům v kritických okamžicích bojů skýtat např. dělostřeleckou či leteckou podporu (samí měli přednostní právo na dodávky sovětských zbraní).

Proti vládě povstal generál Franco, který se až do té doby choval apoliticky. Teprve vzrůstající se levicový (potažmo komunistický) teror a tomu odpovídající perspektiva jej přiměla zasáhnout – a zde je třeba říci, že ti katoličtí intelektuálové, kteří považovali Frankovo povstání za legitimní, byli pravdě mnohem blíže než Karel Čapek.

Častým argumentem v diskusích o španělské občanské válce je údajný Frankův fašismus. Tvrzení se obvykle opírá o jeho spolupráci s fašistickou Itálií a s nacistickým Německem. Fašismem ale není momentální zahraničně politická orientace, ale určitá ideologie, která byla Frankovi cizí. Spolupráci s Itálií a s Německem zahájil Franco, který disponoval minimálním zbrojním průmyslem proto, že se dostal do izolace v situaci, kdy byly republikánské jednotky slušně zásobovány ze Sovětského svazu. Španělsko se sice pro mnohosti Osy stalo zkouškou na pozdější agresí, ta ale byla naplánována dávno předem a došlo by k ní tak jako tak. Kdyby byl Franco fašista, asi by během druhé světové války nezachovával neutralitu.

O tom, že frankistické oddíly páchaly zvěrstva, není pochyb, stejně jako není pochyb o tom, že je páchaly jednotky Lidové fronty – šlo totiž o občanskou válku. V tomto směru tedy asi nebyl mezi oběma stranami velký rozdíl (Karel Čapek, pokud se vyjádří k válčícím stranám, vždy mluví jen o zvěrstvech frankistů...).

Páchal-li obě strany zvěrstva, jak tedy rozhodnout? K rozhodnutí tohoto sporu je třeba jít až k samé podstatě věci, jež se projeví ve zcela zásadním rozdílu v cílech obou válčících stran: V případě vítězství Lidové fronty by byl nastolen totalitní režim se vším všudy, Franco naopak vytvořil autoritativní režim, který nebyl ideologický, nelikvidoval masově celé společenské vrstvy ani církev, zachoval přirozenou společenskou strukturu, soukromé vlastnictví, svobodu podnikání a řadu dalších svobod, především však právní řád. Jeho režim, jehož cílem bylo především zbavit zemi strachu z komunismu, se postupně liberalizoval, až došlo k plynulému přechodu k demokracii. Nic z toho by ovšem po vítězství komunistů nebylo možné.

Distinkce mezi totalitním a autoritativním režimem se může zdát příliš jemná a zbytečná, umírají-li statisíce lidí; zajímáme-li se však o nalezení menšího zla, je zcela na místě. Je pravda, že politickou vědou byla tato otázka poprvé důkladně zpracována až Jeanne Kirkpatrickovou (mj. poradkyní prezidenta Reagana) v esejí *Diktatura a dvojí standard* v časopise *Commentary*, a že Karel Čapek ji tedy rozhodně nemohl číst. Skončil, stejně jako většina tehdejších intelektuálů, na straně republikánů právě proto? Budiž mu přičteno k dobru, že spolu s ním se mylili i André Malraux a Ernest Hemingway. Spolu s Čapkem se mylil také George Orwell, který se dokonce rozhodl bojovat na straně republikánů. Kromě informací šířených kominternou a KGB ale po-

užil také vlastní oči a rozum. S takovým výsledkem, že odjel ze Španělska znechucen a rozčarován frakčním bojem, skoncoval se svým levičáctvím a napsal o tom článek, který mu tehdejší renomované časopisy odmítaly otisknout...

Orwell udělal trpkou zkušenost. Jak ale vysvětlil, že na straně odpůrců Lidové fronty se mohli ocitnout také ti, kdo měli k dispozici v podstatě tytéž (dez)informace jako Čapek? Možnou odpověď nabízí Paul Johnson v knize *Dějiny 20. století*, když říká: „Levicové intelektuálové nechali znát objektivní pravdu; báli se, že by přišli o své iluze. Vznášivé kouzlo celé ideologie jim tak ucarovalo, že náhodou měl Orwellovu odvahu zastat se absolutních morálních hodnot nebo aspoň zakusit hrůzy, k nimž dochází, když se dostanou relativní měřítka na jejich místo.“

Karel Čapek, jako přesvědčený demokrat – proč to konečně nepřiznat? – levičák, se asi těžko smiřoval s realitou, že španělská demokracie selhala. Nedokázal pochopit, že demokratický způsob volby vlády není jediným, ani nejvyšším kritériem. Tím by měl být způsob, jakým ta která vláda respektuje lidskou svobodu a důstojnost (zde je snad na místě připomenout Aristotelovu myšlenku, že není důležité, kdo vládne, ale jak vládne). Čapek bohužel v této věci pohodlně plul v hlavním intelektuálním proudu své doby.

Míru nepochopení ilustruje i to, že postoje katolických intelektuálů si vykládal jako odpor vůči vládě, „která se dopustila nelidských činů vůči církvi a náboženskému citu“. Odpor vůči ní však nebyl legitimován pohnutkami jen náboženskými, ale obecně lidskými. Rozhodne-li se nějaká vláda vnútit celému národu určitou ideologii, vyžaduje-li aktivní projevy loajality, zruší-li soukromé vlastnictví, svobodu podnikání a pohybu, změní-li právní řád ve službu svých politických zájmů, slouží-li cizí velmoci (SSSR) a je-li navíc (typický znak komunistických režimů) expanzivní, jsou to snad dostatečné důvody proti, zvažující více než samotný fakt demokratického způsobu volby. Čapek je ale neviděl (nechtěl vidět?), přestože na ně v té době kdekdo poukazoval. Redukci otázky a neochotou se řádně vypořádat s námitkami oponentů se Čapek v tomto případě těžce prohrál proti intelektuální poctivosti. Přitom nebezpečí plynoucí ze selhání demokracie již bylo známo (takto se přece dostal k moci Hitler a Mussolini).

Čapek je autory líčen jako bezesporu kladná postava, prototyp moderního intelektuála bez předsudků

a zaujatosti. Čapkovy hodnocení španělské války je ale důkazem, že zřekl se jich ve jménu čistě intelektuální poctivosti je někdy nad síly i takové osobnosti, jakou byl Karel Čapek.

Naopak tzv. katoličtí intelektuálové vypadají se svou netolerancí bojovností i svými názory naprosto negativně, téměř by se chtělo říci „předkoncepční“. Dnes, s odstupem téměř šedesát let, jim ale v mnohém musíme dát za pravdu. Moderní historiografie i politická věda říkají dnes vědeckým jazykem to, co oni bojující, zmateně a nepřítisť výstižně říkali už tehdy. To nás nutí se ptát, o jaké hodnoty se opírali, že se nezmýlili, a o jaké hodnoty se opíral Karel Čapek. Dnes je už možné opít se o historické a politologické práce, které jasně říkají, že Franco nebyl fašista, tím méně totalitář. Nedozrál snad čas, abychom odložili stereotypy převzaté z komunistické propagandy a konečně demýtizovali historii, ať již španělskou či naši, a pohlédli pravdě do očí? Vždyť Čapkovy osobnosti – natolik výrazná, že i tak, že se v hodnocení španělské občanské války změnil, jej rozhodně neohroží. Uznání této skutečnosti nám umožní nezaujatý a neidealizovaný pohled – a o ten snad jde.

Tím se nijak neztrácí ze zřetel, že tu existuje vůči Karlu Čapkově určitý dluh tehdejší české veřejnosti a že mezi dlužníky byli i někteří katolíci.

Jan Šmíd

Autor studuje politologii na Fakultě sociálních věd UK

* Z korespondence mezi T. G. Masarykem a V. Králíčkem, jeho osobním zmocněncem v USA. In: Antonín Klínek, *Boj o hrad*, Praha 1996.

TESKNÉ SVĚTLO

V gotickém prostoru Literárního čtení S. Renaud v Havlíčkově Brodě proběhla na přelomu února a března výstava kreseb a ilustrací Jiřího Štourače.

Skromná a komorní expozice malíře JIŘÍHO ŠTOURAČE (nar. 1960 v Novém Městě na Moravě), představila část autorovy kreslířské žně za poslední čas. Po odchodu z pražské AVU, kde působil jako asistent v ateliéru kresby, se Štourač vrátil domů na Vysočinu, do území tiché koncentrace, a vytvořil několik cyklů kreseb. Mezi nimi také ilustrace k písňovým textům inspirovaných Biblií (právě vychází jako součást zpěvníku), které byly také hlavní osou výstavy.

Vysočina, ve které žije, je mu místem první a základní zkušenosti se světem. Štourač ale není ilustrátor Vysočiny, nepřepisuje ji, nepřekresluje, přesto mu její svět nepřimo velhá do kreseb, vrství se – svojí

zadumaností, jinotajnou melancholií. Jemně smutnou uzavřeností. Srástem měkkých a tvrdých světél. Zvon, studna, stůl, lávka, kámen, upuštěná hračka, pumpa, předměty a věci všedního dne, objevující se na jeho kresbách, jsou současně symboly, které odkazují – ke druhému bichu, k nástrahám propasti, k studniční hlubině, ke zvuku, který se nese časem i nad ním, ke zírání němu děstiví, k čerstvé a očistné vodě. A jestliže autorovi některé životní situace přirozeně srůstají a prolínají se s biblickými motivy, je to vyjádření malířovy důvěry a vlídně prožívané každodenní víry v prastaré prameny a dávné zdroje života. Štouračův tón není hýřivé rozdivádění, ale ztišení, s kázni a střídmostí kladený na papír. Vyznačuje tajemnou tesknost, podobnou té, kterou cítíme z filmů Andreje Tarkovského nebo próz Jana Čepa. A nejen pro onu prosvětlenou tesknost je možné vyslovit jména ma-

lírů, kteří stojí Štouračovi nablízku – Jan Zrzavý, Giorgio Morandi a malý polského původu Balthasar Klossowski de Rola, známější pod jménem Balthus. Všichni tři mají nepohyblivě jedno společné: velkou touhu po znovunalezení souzvuku se světem, po jasném klidu, po tiché a snění, ve kterém ustává zmatek a šon. A v souvislosti s vystavenými kresbami a ilustracemi ještě jedno jméno – Josef Šudek a jeho fotografie z dostavby svatovítské katedrály, které tak měkce zachycují proudy a paprsky světla, pronikajícího dovnitř stmulé stavby. Ty zhuťavoprobělené pruhy a jehlice světla, které se svezly a položily na kámen.

„Duchovnost (v umění) musí být obsádnutím, a nikoliv snad jen nějakou destilací,“ poznamenal si ve třicátých letech Josef Čapek. Kresby Jiřího Štourače duchovností nedostíhají, beze slov se o ní mluví.

Miloš Doležal

Co říkají fakta

Hodnotové postoje naší mládeže

Tvrdí-li někdo, jak by si měla církev počínat v dnešní české společnosti, zpravidla při tom vychází z určité představy o této společnosti, o našich křesťanech a zejména o „těch ostatních“. Projevilo se to i ve „velké halíkovské polemice“. Tak Pavel Slezák (Perspektivy 1/97) konstatuje, že „mluvit o tom, že se po nás chce totální sebeodevzdání, je dnes málem tabu“, čímž mlčky předpokládá, že pro dnešního mladého člověka (kterému se prý Halík „podobí“) je právě toto totální sebeodevzdání kamenem úrazu.

Obávám se, že podobná tvrzení nevyhájí z hodnověrných zjištění, která by tento zamlčený předpoklad prokázala. Přitom máme k dispozici poměrně spolehlivou metodu, již lze získat dosti pravděpodobná data i o rozsáhlých souborech lidí, totiž sociologický průzkum. Takových zkoumání, která by nám ozejmila skutečné názory naší populace, o nichž diskutujeme, je zatím málo. Výsledky, které jsou přesto k dispozici, dosud nikdo nepoužil. Řeknou nám něco o postoji zvaném „sebeodevzdání“? S tím jeho významem, jaký měl na mysli Pavel Slezák, žádný výzkum nepracoval. Získané výsledky přesto co si důležitěho napovídají. Pokusme se jim porozumět.

Na rozdíl od nevyslovené Slezákovy hypotézy, že mladí lidé u nás „sebeodevzdání“ odmítají, že jsou vůči němu apriorně zaujati, že o něm neradi slyší atd., vyslovuji alternativní hypotézu:

Mladí lidé u nás (resp. alespoň významná část z nich) neodmítají samotné sebeodevzdání, ale obávají se, že ten jeho model, který jim zprostředkovává církev, by je mohl zásadně zklamat a zranit.

Budu vycházet z dostupných sociologických šetření, která rozdělují do tří typů (A, B, C).

(A) Mezi hodnotami, které lidé v České republice považují za nejdůležitější, výrazně převažují ty, které jsou ve shodě s křesťanstvím:

Při hodnocení 1 = velmi důležité, 2 = spíše důležité, 3 = spíše nedůležité a 4 = zcela nedůležité je pořadí následující (číslo udává průměr přisuzované hodnoty):

1. Žít ve spokojené rodině	1,14
2. mít přátele, na které se mohu spolehnout	1,23
3. finančně zajistit rodinu	1,24
4. Žít ve zdravém životním prostředí	1,26
5. mít práci, která mě baví	1,28
6. mít kolem sebe lidi, s nimiž si rozumím	1,28
7. Žít zdravě, starat se o své zdraví	1,33
8. být věrný partnerovi	1,37
9. Žít klidně bez konfliktů a stresu	1,38
10. Žít slušně, poctivě a čestně	1,38
aid.	
50. (= poslední) věřit v Boha, jak učí církev	2,99

Život ve spokojené rodině pokládá za nejdůležitější hodnotu 98 % občanů, 95 % preferuje pomoc rodině a přátelům a stejný počet vyzdvihuje nutnost přátelských vztahů.¹⁾

(B) Mezi dospívajícími a mladými je významná skupina preferující hodnoty zakotvené v přirozené mravnosti, kterou nám tradičně zprostředkovávalo křesťanství:

Faktorovou analýzou byly určeny tyto typy hodnotových orientací dospělých: (a) eticko-rodinný, (b) náboženský, (c) altruisticko-veřejný, (d) pracovní seberealizační, (e) prestižně hedonistický. První tři jsou zjevně motivovány z křesťanských zdrojů (mnohdy nevědomých).

Zásadně důležité hodnoty pro středokoláky: chápat druhé lidi (83 %), mít cit pro spravedlnost (80 %), pomáhat druhým lidem (79 %).²⁾

Mladí nejvíce oceňují možnost „žít tak, jak chtějí“, a – přátelství; věří lidem, kteří jsou jako oni, a spoléhají na přátelské vztahy. (90 %).³⁾

Největší skupinu mladé populace (24 %) tvoří ti, kdo neskrývají lásku k penězům; osudy druhých je příliš nezvzrušují a nejsou ochotni podřídit svůj prospěch celku. Důsledně odmítají drogy a alkohol, nic neponechávají náhodě a mají smysl pro povinnost. Výrazně mezi nimi převažují muži.

Druhou největší skupinu (19 %) tvoří ti, pro něž je nejdůležitější láska k bližnímu, pomoc druhým, spolupráce a dialog. Výrazně mezi nimi převažují ženy.

Stejně početná (19 %) je i skupina těch, kdo se odmítají podřídit obecně platným pravidlům. Jejich heslem je „užívat život plnými doušky“.

Čtvrtou významnou skupinou (16 %) jsou aktivní mladí lidé, kteří sledují jak osobní úspěch, tak i prospěch celé společnosti, pěstují ducha i tělo, a opět mezi nimi výrazně převažují ženy.

Pátou skupinu (10 %) tvoří konzervativně založení: touží po klidném životě, neriskují, hledají kompromisy, veřejně se neangažují.

Do poslední skupiny (9 %) patří pasivní lidé konzumního typu, kteří nevěří ve smyslnost jakéhokoli úsilí. Výrazně jsou v ní zastoupeni mladí muži z venkova.⁴⁾

(C) Pro českou společnost je typický tento postoj: „Duchovní život – ano. Bůh – snad, církev – ne.“

Potvrzují to všechny výzkumy z doby po r. 1990. Zatímco 6 % mladých lidí věří v Boha a řídí se učením církve, 21 % věří v Boha „vlastním způsobem“ a 22 % stojí o duchovní život, ale neví, zda věří v Boha.⁵⁾

Zatímco se v jiném průzkumu 47 % žáků pokládá za věřící či spíše věřící, pouze čtvrtina z nich předpokládá, že se stane členem nějaké církve (u „nevěřících“ je to méně než 10 %); v tomžé průzkumu se téměř 50 % „nevěřících“ přiznalo k víře v posmrtný život.⁶⁾

V dalším průzkumu hodnotových orientací byla faktorovou analýzou ze zkoumaného souboru vyčleněna skupina označená jako „religiózní typ“, 47 % jejích příslušníků považovalo za velmi důležité a 41 % za spíše důležité trvat na svých zásadách. 29 % pokládalo za velmi důležité a 37 % za spíše důležité „věřit po svém v něco, co řídí náš život“. Pouze 13 % považovalo za velmi důležité a 17 % za spíše důležité „věřit v Boha, jak to učí církev“.⁷⁾

Zatímco sdělovacím prostředkům důvěřuje 67 % občanů, církvi jen 28 %; 58 % jí naopak nedůvěřuje.⁸⁾

Odpovědi na otázku „Věříte v Boha?“: 16 % určitě ano, 21 % spíše ano, 27 % spíše ne a 36 % rozhodně ne.⁹⁾

Závěrem lze říci, že mladí lidé u nás touží právě po tom, co vyzdvihuje vztatovost, sebestačnost (dobré manželství, rodina, přátelství). Takové postoje jsou i podstatným předpokladem sebeodevzdání. Představují pro mladé lidi bezkonkurenční hodnoty – viz výzkumy (A) a (B).

Téměř 45 % dnešních mladých lidí v ČR jsou vhodní adresáti křesťanského poselství

(druhý, ale i čtvrtý a pátý typ jednoho z průzkumů s. 8). Současně se ukazuje, že typem výrazněji ohroženým duchovní „zpusťostí“, jsou u nás mladí muži, zvláště venkovští (viz B).

Prakticky každý pátý mladý člověk je u nás bytostně orientován na lásku k bližnímu a otevřenost vůči druhým (viz B).

Naprostá většina těchto mladých však neočekává, že je v této orientaci, křesťanství blízké a nezřídka i křesťanský pocíťovaný, podpoří křesťanská církev (viz C). Ty se podle nich starají o záležitosti nepodstatné (ohrady, majetek, „dogmata“ apod.) nebo nemožnými mladým žít upřímně (tj. v naprosté shodě s přesvědčením) a „naplno“ (tj. s využitím všech důležitých potenciál lidského života).

Omezený prostor novinového článku neumožňuje detailnější analýzu. Snad je i přesto zřejmé, že bychom měli diskutovat věcněji, a kde je to možné, opírat se o fakta. Bez toho zůstane projekt dialogu uvnitř církve i církve se společností zbožným přáním. Konstatování Pavla Slezáka lze vztáhnout pouze na ty, kdo se programově orientují na hodnoty prestižní, konzumní (hedonistické), na egocentricky pojatou seberealizaci: možná i na ty rezignované (pokud tam nejde o důsledek bezradnosti). S těmi ostatními je to jinak – a výsledky sociologických šetření nechť nám jsou varováním i výzvou.

Jiří Jacík

Prameny:

¹⁾ IVVM 1/97, srv. též IVVM 10/95

²⁾ Hodnotová orientace studentů gymnázií, FACTUM s. r. o. 10/96 pro Obecnou poradnu nadace Pangea

³⁾ GfK Praha pro Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 12/96

⁴⁾ Srv. pozn. 3)

⁵⁾ Mládež a společnost 4/93: Vztah mládeže k víře, náboženství a církvím, Institut dětí a mládeže MŠMT ČR

⁶⁾ Jiří Kolář: Průzkum religiozity a hodnotových orientací dětí staršího školního věku. PF UK 12/96

⁷⁾ Hodnotové orientace české populace, FACTUM s. r. o. 12/95 pro Český rozhlas

⁸⁾ Institut pro výzkum veřejného mínění (IVVM) 3/96

⁹⁾ IVVM 2/97

¹⁰⁾ Středisko empirických výzkumů (STEM) 3/97

Glosář

Perspektivy 1/1997

Chtěl poděkovat za glosu „Autem, nebo tramvají?“ (autor Oto Mádr, pozn. red.). Všichni oslavují naše nové biskupy, a je to jistě správné – i já přijela na jejich svěcení a raduji se z nových pastýřů. Ale kdo kdy pochválil našeho pana kardinála? Vy jste to udělal veřejně uprostřed štvance, kterou zažívá v kauze teologická fakulta. Nehledíte na něj jako na toho, který „se zdiskreditoval v této zemi“ husovskou komisí. Je mi z těchto věcí smutno, protože tyto kritické nevidí (snad ani nemohou) ty jeho kardinálské noci, programem nabitě dny a hlavně tu ukrutnou odpovědnost za naši církev před Pánem i světem, která jistě níží nejvíce. Z hloubi srdce děkuji za vaše řádky uznání, které mohou některé kritiky přivést k zamyšlení.

Dr. Čestmír Ratajova, Písek

Proč to vážně?

Perspektivy 2/97

(...) Evangelizace by měla začít především v katolické rodině. Katoličtí rodiče by měli mít nejméně tři děti a vychovávat je k lásce k Bohu a k bližnímu (...). Tak by byl zaručen počet věřících do budoucna. (...) Dnes bude evangelizace zcela jiná než před šedesáti lety. Tehdy byla celá vesnice katolická, lidé se navštěvovali, hovořili spolu, byla to jedna velká rodina. Dnes bydlí ve velkém činžáku třeba jedna věřící rodina, jinde katolíci, u nás, jinde široko daleko nikdo. Jak se mají sblížit, to je otázka.

Každý pastýř by měl svou farnost znát a umět ji shromážďovat. Kněz by se např. neměl obklopit „sebou“ mladých křesťanů, kteří těmi staršími pohrdají. Neměl by mít v nelásce příslušníky jisté křesťanské politické strany.

má-li jich plný kostel. Neměl by fandit bartoněkovské straně, a tím rozdělit křesťany ve vesnici na dva nepřátelské tábory apod. Není ve všech farnostech dobrá vůle mezi knězem a farníky. Jak potom evangelizovat?

Není dobré, dávají-li věřící rodiče při výchově dětí přednost materiálním hodnotám, dokonce i tehdy, ztrácejí-li jejich děti víru. Tak tomu bylo často za komunismu: věřící rodiče často ani nedali děti pokřtít, aby je ochránili před diskriminací.

(...) Mnohým křesťanským společenstvím se ale daří. Odtud by měl přijít správný impuls tam, kde to nejde. Nesmíme být zahleděni jen do sebe (...).

Zatímco autorka článku dostala v tisku příležitost, jsou i závažné hlasy laiků umlčovány dřív, než se je podaří zveřejnit. Chybí hlubší dialog mezi laiky a kněžstvem, což vede k vzájemné nedůvěře (...).

Chybí hlubší poznání, vždyť ani v KT se

o evangelizaci nedočteme mnoho. Přitom jsme každý jiný, proto se i na evangelizaci díváme každý po svém (...).

Chtěl zdůraznit evangelizaci chudých. Ti mají nejmenší prostor, přitom jsou nejméně znáti Božího slova a složitým výkladům nerozumějí (...).

Nepřipusťme postupné vyhasínání, nepřipusťme zlobu, budme soli této zemi!

Z dopisu Aloise Jančálka (Nový Jičín)

PERSPEKTIVY

příloha Katolického týdeníku

Odpovědný redaktor: Jaroslav Šubrt

Redakční rada:

Květoslava Neradová, Oto Mádr, Petr Kolář, SJ, Odilo Štampach, OP, Petr Příhoda, Václav Peřil, Jaroslav Med (předseda), Josef Gabriel, Zdeněk Jančařík, SDB, Miloš Doležal, Václav Dvořák, Tomáš Machula

Adresa redakce:

Londýnská 44, 120 00 Praha 2 – Vinohrady tel. 24 25 03 95, linka 24

Fotosazba Pavel Vodička

Výběr z Perspektiv v Braillově slepec-kém písmu lze objednat na adrese: David Nebeský, Knihovna pro nevidomé a těžce zrakově postižené, Platnětská 2, 110 00 Praha 1. Tel. 24 81 02 42/linka 166

Nevyžádané rukopisy se nevracejí!

JAK DOPADLA ANKETA?

Milí věrní čtenáři Perspektiv, do konce února t. r. nám od vás došlo do redakce skoro 700 ujištění, že při nás zůstanete, i když se osamostatníme. Je to hodně, nebo málo?

Kdyby měly mít Perspektivy jen 700 předplatitelů, neuvěřily by se. Jsme používány, že návratnost takového anket (tedy procento těch, kdo na výzvu skutečně zareagovali) není nikdy stoprocentní. Jakým koeficientem tedy násobit uvedenou číslo? Petr Kolář SJ je optimista, prý je můžeme klidně násobit dvacítkou,

protože v jeho někdejší druhé vlasti (ve Francii) se v podobných anketách ozvalo cca 5 % oslovených. – Oto Mádr je strážlivější, podle jeho názoru můžeme počítat cca s 3000 čtenáři. – My v redakci jsme ještě skeptičtější: předpokládáme, že naši věrní jsou vysoce motivováni a že se spíše ozvou. Ti, co se neozvali, to už nejsou ti skutečně věrní. (V duchu jsme předem počítali asi tak s tisícovkou.)

Duchovní osoby (tj. kněží, řeholníci, pokud se tak na korespondenčních listech označili) tvoří 1 % respondentů. Je to víc,

než tvoří jejich procentní zastoupení v populaci praktikujících katolíků ČR, ale na Perspektivy je to málo.

Opakovaně se nám dostalo varování před oddělením KT a Perspektiv. Protože rozhodnutí o této věci neleží na nás, předáme tyto dopisy těm, kdo budou rozhodovat.

Opakujeme: anketa byla pouhou sondáž, měla nám ukázat, jak na tom jsme. Vaše odpovědi nejsou přihláškami k odběru. O oddělení Perspektiv od KT se sice uvažuje, ale zatím není rozhodnuto.

Redakce děkuje všem, kdo se ozvali.